

VADSTENA
KOMMUN

Hållbarhetsbedömning för Vadstenas översiktsplan 2040

Samrådshandling

Samlad bedömning av planförslaget

För alla nya översiktsplaner ska en strategisk miljöbedömning genomföras. Syftet med en sådan bedömning är att integrera miljöaspekter i planen så att en hållbar utveckling främjas. Miljöbedömningen genomförs parallellt med, och integrerat i, planprocessen.

Vadstena kommun har valt att utvidga bedömningen till att också inkludera sociala och ekonomiska konsekvenser. Detta avsnitt sammanfattar konsekvensbeskrivningen för Vadstena kommuns nya översiktsplan så här långt, inför samråd. Texten utgör en icke-teknisk sammanfattning av arbetet.

Miljökonsekvenser

Sammantaget bedöms planförslaget inte medföra risk för negativa konsekvenser för kommunens vatten på grund av exploateringen som planen medger. Bedömningen görs med anledning av generella och platsspecifika åtgärdsförslag och riktlinjer vid kommande planläggning.

Bedömningen är att förslaget innebär en liten påverkan på naturmiljön. Trots det finns en risk att det blir en negativ påverkan på den biologiska mångfalden och de ekologiska spridningssambanden när naturmark tas i anspråk. Trots de ambitioner som redovisas i planförslaget kopplat till naturvärden, är det önskvärt att i takt med den fortsatta översiktsplaneprocessen utveckla mer konkreta ställningstaganden som skulle skapa en tydligare styrning till kommande planeringsskeden. Sammantaget bedöms planförslaget medföra både små positiva och små negativa konsekvenser för kommunens naturvärden.

Vadstena kommun är en landsbygdskommun på den östgötska slätten, där bebyggelsen är omgiven av jordbruksmark. Olika delar i kommunen har en egen identitet och historia. Planförslaget har ambitioner kopplade till Vadstenas kulturmiljövärden och visar på att kommunen är medveten om befintliga kulturhistoriska värden. Sammantaget bedöms planförslaget medföra liten risk för negativa konsekvenser för kommunens kulturhistoriska värden. Bedömningen baseras bland annat på de riktlinjer kopplade till utveckling i områden som utgör riksintresse för kulturmiljövärden.

Planförslaget har ambitioner och mål kopplade till kommunens klimatarbete. Sammanhängande och storskaliga bebyggelsen ska prioriteras i områden där kollektivtrafik enkelt kan nås. Kommunen har som ambition att skapa ett mer heltäckande, sammanhängande och säkert cykelvägsnät för att användningen av cykel ska öka.

Sociala konsekvenser

Planförslaget har viss vägledning kring buller men saknar den för luftkvalitet. Kommunen är en glesbygdskommun som inte har samma behov som en kommun med stora och mer tättrafikerade städer, vilket medför att riktlinjer och ställningstaganden inte är lika nödvändiga som i en storstadskommun. Sammantaget

medför planförslaget varken positiva eller negativa konsekvenser för både luftkvalitet och buller.

Planförslaget uppmärksammar ett antal risker som behöver hanteras i den planerade utvecklingen i kommunen. Det handlar bland annat om klimatrelaterade risker som ras, skred och översvämning vid skyfall, värmeböljor men också förorenad mark. Kommunen har ambitioner med riktlinjer och ställningstaganden vilka kommer att kunna utvecklas i takt med översiktsplaneförslagets utveckling. Sammantaget bedöms planförslaget medföra både positiva och negativa konsekvenser kopplat till hantering av risker och klimatanpassning i den kommande planeringen.

Planförslagets övergripande fokus på åtgärder som ska öka tryggheten och skapa inkluderande offentliga mötesplatser bedöms sammantaget medföra små positiva konsekvenser med avseende på trygghet och trivsel. Kommunen har ett bra utgångsläge och ambitioner som sammantaget bedöms medföra positiva konsekvenser för människors vardagsliv och levande samhällen, dock skulle tydligare planeringsinriktningar eller åtgärdsförslag kunna skapa en röd tråd mellan vision och ställningstagande. Planförslaget visar på ambitioner som kan leda till en positiv utveckling och sammantaget bedöms den nya översiktsplanen medföra positiva konsekvenser för aspekten inkludering och social sammanhållning.

Ekonomiska konsekvenser

I termer av hushållning med mark, vatten och den fysiska miljön innebär planförslaget sammantaget små negativa konsekvenser. Själva plandokumentet är i sig inte tillräckligt för att medge en bedömning av planförslagets långsiktiga kommunalekonomiska konsekvenser. Den markanvändning som redovisas i planen skapar möjligheter för ett samhällsbyggande men bedömningar av i vilken ordning och på vilka kommersiella villkor som områden ska utvecklas skjuts till senare processer. Planförslaget medger utveckling av fler bostadsområden. Planförslaget bedöms medföra varken positiva eller negativa konsekvenser för den kommunala ekonomin, med risk för små negativa konsekvenser eftersom underlag saknas. Planförslaget har relativt lite innehåll som direkt påverkar näringslivets förutsättningar i kommunen. Ny bebyggelse för verksamheter planeras främst i anslutning till befintliga verksamheter och infrastruktur. Sammantaget bedöms planförslaget medföra små positiva konsekvenser.

Innehåll

Samlad bedömning av planförslaget	1
Miljökonsekvenser	1
Sociala konsekvenser.....	1
Ekonomiska konsekvenser	2
Inledning	7
Läsanvisning.....	7
Sammanfattning av planförslaget	8
Utvecklingsinriktning	8
Mark- och vattenanvändning.....	9
Bostäder	9
Näringsliv och verksamheter	9
Service	9
Trafiksystem och mobilitet	10
Grönstruktur.....	10
Kultur- och friluftsliv.....	10
Landsbygdsutveckling i strandnära lägen, LIS.....	11
Areella näringar	11
Hänsyn och riksintressen	11
Genomförande	11
Förutsättningar.....	13
Förhållande till andra planer och program.....	13
Vägledande och styrande dokument	13
Översiktsplan 2013.....	13
Regional utvecklingsstrategi.....	14
Metod.....	15
Värdering av konsekvenser	15
Avgränsning	17
Avgränsning i sak.....	17
Geografisk avgränsning	17
Avgränsning i tid	17
Ekosystemtjänster	17
Miljömässiga konsekvenser	19
Vatten	19

Nuläge och förutsättningar	19
Bedömningsgrunder, indikatorer, krav och riktlinjer	20
Planförslagets konsekvenser	20
Rekommendationer och åtgärdsförslag	21
Natur	21
Nuläge och förutsättningar	21
Riksintresse för friluftslivet.....	21
Bedömningsgrunder, indikatorer, krav och riktlinjer	22
Planförslagets konsekvenser	22
Rekommendationer och åtgärdsförslag	23
Bebyggelse, kulturmiljö och landskap	23
Nuläge och förutsättningar	24
Behovet av bostäder	24
Bedömningsgrunder, indikatorer, krav och riktlinjer	24
Planförslagets konsekvenser	25
Klimatpåverkan.....	25
Nuläge och förutsättningar	26
Bedömningsgrunder, indikatorer, krav och riktlinjer	26
Planförslagets konsekvenser	27
Rekommendationer och åtgärdsförslag	27
Sociala konsekvenser	29
Hälsa och livsmiljö.....	29
Tillgänglighet.....	29
Luftkvalitet	30
Nuläge och förutsättningar	30
Bedömningsgrunder, indikatorer, krav och riktlinjer	30
Planförslagets konsekvenser	30
Rekommendationer och åtgärdsförslag	31
Buller	31
Nuläge och förutsättningar	31
Bedömningsgrunder, indikatorer, krav och riktlinjer	31
Planförslagets konsekvenser	31
Rekommendationer och åtgärdsförslag	32
Trygghet och trivsel.....	32
Nuläge och förutsättningar	32
Bedömningsgrunder, indikatorer, krav och riktlinjer	32
Planförslagets konsekvenser	33
Rekommendationer och åtgärdsförslag	33

Inkludering och social sammanhållning	34
Nuläge och förutsättningar	34
Bedömningsgrunder, indikatorer, krav och riktlinjer	34
Planförslagets konsekvenser	34
Rekommendationer och åtgärdsförslag	35
Risk och klimatanpassning	35
Nuläge och förutsättningar	35
Bedömningsgrunder, indikatorer, krav och riktlinjer	36
Planförslagets konsekvenser	36
Rekommendationer och åtgärdsförslag	36
Ekonomiska konsekvenser	37
Hushållning med mark, vatten och den fysiska miljön i övrigt.....	37
Nuläge och förutsättningar	37
Bedömningsgrunder, indikatorer, krav och riktlinjer	37
Planförslagets konsekvenser	38
Rekommendationer och åtgärdsförslag	38
Kommunal ekonomi	38
Rekommendationer och åtgärdsförslag	39
Alternativ.....	40
Nollalternativet.....	40
Konsekvenser av nollalternativet	41
Sidoalternativ	41
Planförslaget och miljö kvalitetsmålen	42
Avstämning mot miljö kvalitetsmålen	42
Begränsad klimatpåverkan.....	42
Frisk luft.....	42
Bara naturlig försurning	42
Giftpri miljö.....	42
Skyddande ozonskikt	43
Säker strålmiljö	43
Ingen övergödning	43
Levande sjöar och vattendrag	43
Grundvatten av god kvalitet	43
Ett rikt odlingslandskap	44
God bebyggd miljö	44
Ett rikt växt- och djurliv	44

Avstämning mot de Globala målen och Agenda 2030	44
Mål 3: Hälsa och välbefinnande	45
Mål 4: God utbildning för alla.....	45
Mål 5: Jämställdhet	45
Mål 7: Hållbar energi för alla.....	45
Mål 10: Minskad ojämlikhet	45
Mål 11: Hållbara städer och samhällen.....	45
Mål 13: Bekämpa klimatförändringarna.....	45
Mål 16: Fredliga och inkluderande samhällen.....	45
Bilaga 1	46
Riksintressen och andra områdesskydd	46
Natura 2000.....	46
Skydd av naturen.....	46
Naturreservat.....	47
Naturminne	47
Biotopskyddsområde.....	47
Vattenskyddsområden.....	47
Strandskydd	47
Hotade djur- och växtarter	47
Fornlämningar	48
Jord- och skogsbruk av nationell betydelse	48
Planerad uppföljning av betydande miljöpåverkan.....	49

Inledning

En översiktsplan beskriver en kommuns avsikter i fråga om mark- och vattenanvändning, bebyggelseutveckling, riksintressen och allmänna intressen i övrigt. Alla kommuner ska ha en aktuell översiktsplan. Vadstena kommuns gällande översiktsplan antogs av kommunfullmäktige år 2013. Sedan dess har kommunen utvecklats och behovet av en ny översiktsplan vuxit fram. I november 2022 fattade Kommunstyrelsen i Vadstena beslut om att ta fram en ny översiktsplan (ÖP) för Vadstena kommun.

Enligt 6 kap. 3 § miljöbalken ska en kommun som upprättar en plan eller ett program som krävs i lag eller annan författning göra en strategisk miljöbedömning om genomförandet av planen, programmet eller ändringen kan antas medföra en betydande miljöpåverkan. En översiktsplan anses alltid medföra sådan påverkan. Miljöbedömningsarbetet ska dokumenteras i en konsekvensbeskrivning.

I syfte att skapa ett bredare beslutsunderlag har kommunen valt att genomföra miljöbedömningen som en del av en bredare hållbarhetsbedömning. I konsekvensbeskrivningen redovisas därför planens konsekvenser i termer av hållbar utveckling samlat, medan de delar som utgör miljökonsekvensbeskrivning enligt miljöbalkens krav är tydligt markerade.

Läsanvisning

Rapporten har följande delar: I kapitel 2 beskrivs kortfattat planförslagets huvudsakliga innehåll. Kapitel 3 redovisar förutsättningarna för planeringen i kommunen, och det efterföljande 4:e kapitlet den riksintressen och andra områdesskydd som påverkar planeringen. Kapitel 5 summerar den metod som använts i arbetet med hållbarhetsbedömningen och kapitel 6 den avgränsning som gjorts. Planförslagets miljömässiga, sociala och ekonomiska konsekvenser redovisas i kapitlen 7–9. I vart och ett av avsnitten i dessa kapitel ges konkreta förslag på hur planförslaget kan utvecklas och kompletteras inför nästa skede. Alternativ och miljöns sannolika utveckling om planen inte antas redovisas i kapitel 10. I kapitel 11 ges en samlad bild av konsekvenserna, tillsammans med förslag på fortsatt arbete i planeringen i stort.

Sammanfattning av planförslaget

Förslaget till en ny översiktsplan syftar primärt till att visa på och staka ut riktningen för utvecklingen av Vadstena kommun fram till horisontår 2040. Planförslaget ska bidra till förverkligandet av kommunens vision:

Välkommen till Vadstena!

Vadstena sjuder av liv och erbjuder trygga och goda boendemiljöer samt möjligheter till jobb, utbildning och service. I Vadstena är det lätt att göra hållbara val och den kommunala verksamheten är drivande i utvecklingen mot ett robust samhälle. Tillsammans med näringslivet skapas här många attraktiva arbetstillfällen och hållbart företagande. Landsbygden och dess orter utvecklas i harmoni med det öppna landskapet, sjöarna Vättern och Tåkern samt Omberg.

Kultur- och naturmiljöerna är en nyckel till att stärka Vadstens identitet och dragningskraft.

Utveckling av dessa tillför ett mervärde för såväl kommuninvånare som besökare.

För att uppnå önskad utveckling presenteras tio strategiska viljeinriktningar inom fyra områden vilka översiktsplanen utgår ifrån och förhåller sig till enligt nedan.

Vadstens identitet och dragningskraft

1. Värdefulla natur- och kulturmiljöer ska bevaras, användas och utvecklas och ses som en resurs i samhällsutvecklingen.
2. Platser och stråk ska utvecklas med fokus på barn, unga, äldre och andra prioriterade grupper.

Trygga och goda boendemiljöer

3. Möta bostadsefterfrågan och möjliggöra inflyttning till Vadstena kommun för att säkra tillgång på goda bostäder.
4. Utveckla våra samarbeten och samverka för att planera och bygga rätt på ett varsamt och hållbart sätt.
5. Prioritera bostadsbyggande och platsutveckling som gör oss attraktiva för rekrytering, investeringar och etableringar.

Goda möjligheter till jobb, utbildning och service

6. Kommunen ska vara delaktig och ta ansvar för näringslivsutveckling och främjandet av företagsklimatet.
7. Möjliggöra för service för boende, besökare och företag.

Ett hållbart och robust samhälle

8. Nyttja den mark som vi tar i anspråk på ett effektivt och hållbart vis.
9. Verka för hållbar utveckling och hållbara kommunikationer i kommunen.
10. Planera långsiktigt och tillsammans med andra viktiga aktörer för att effektivt möta effekterna av klimatförändringarna.

Utvecklingsinriktning

Strukturbild för utveckling ger en övergripande bild över vad som anses viktigast för kommunen kopplat till mark- och vattenanvändningen.

- Bebyggelsen styrs av Vättern, Tåkern, Omberg samt slättbygden där bebyggelsen är samlad i grupper som tydligt framträder i landskapet.

- Befolkningen är som mest koncentrerad i och kring Vadstena stad som är kommunens enda tätort. Vadstena stad utvecklas och stärks med ökad stadsmässighet och utbyggnadsmöjligheter. Nya utbyggnadsområden koncentreras innanför förbifarten med en buffertzona mot trafiken.
- Norr om Vadstena stad föreslås tre områden. Ekängen strax norr om campingen. Skeppstad och södra Norrsten invid kommungränsen till Motala kommun.
- Nässja udde och Järnevid har flera utpekade områden för möjlig bostadsutbyggnad. Framst områden med närhet till Vättern och befintlig bebyggelse.
- Borghamn, Rogslösa och Skedet utgör tillsammans en attraktiv bebyggelse- och servicenod intill Ombergs fot. Orterna har olika karaktärer som bör bevaras och utvecklas medan kopplingarna dem emellan bör stärkas.
- På landsbygden finns flera kyrkbyar och småorter. De flesta ligger i anslutning till någon av länsvägarna mellan Vadstena Stad och Motala, Skänninge, Väderstad eller Ödeshög. Bebyggelseutveckling ska även här vara möjlig, men med hänsyn till platsens identitet, särart och förutsättningar.

Mark- och vattenanvändning

Bostäder

Översiktsplanen föreslår lämpliga lägen för bostadsbyggnad i alla delar av kommunen, både i Vadstena stad, i våra mindre orter, i LIS-områden och på landsbygden. Målet är att kommunen ska växa på ett hållbart sätt, oavsett om det är i tätort eller på landsbygd. Kommunens förhållningssätt är att nyttja och stärka de kvaliteter som redan finns idag i de områden som pekas ut.

Utifrån den befolkningsökning som skett i samband med byggande och inflyttning under de senaste 10–15 åren uppskattas kommunen fram till 2040 möjliggöra byggande för att rymma ungefär 1500 nya invånare i Vadstena stad samt cirka 400 nya invånare på landsbygden. Sammantaget innebär det ungefär 1000 möjliga bostäder under kommande 20-årsperiod.

Näringsliv och verksamheter

Kommunen vill stödja näringslivets utveckling genom att verka för ett gott företagsklimat. Hållbarhet och samverkan är utgångspunkten för kommunens arbete. Utveckling av redan ianspråktagen mark och planlagd mark ska prioriteras och genomföras. Kommunen ska fortsatt ha bra mark- och planberedskap för industri- och handelstomter med flexibilitet för att kunna tillvarata etableringsförfrågningar. Kommunen ska ha särskilt fokus för verksamhetsutvecklingen i Vadstena stad och i Borghamn.

Service

Tillgång till grundläggande service för boende, besökare och företag är en viktig del i arbetet med att skapa attraktiva livs- och boendemiljöer. Att skapa tillgänglighet till kommersiell service som dagligvaror, drivmedel, betaltjänst, apoteksvaror, post- och paketservice är av vikt för att människors vardagsliv ska fungera. Den kommersiella

servicen är ett viktigt komplement till den offentliga service som finns tillgänglig för alla kommunens invånare oavsett var i kommunen man är bosatt. Förutom biblioteksfilial, förskola, LSS-boende som har etablerats utanför Vadstena stad, verkar den offentliga servicen genom hemtjänst, skolskjuts, bostadsanpassningar och bredband, för att nämna få, dagligen.

I Vadstena är serviceplanen inarbetad i översiktsplanen för att få ett sammanhang med övergripande lokalisering och framtida utveckling av mark- och vattenanvändning. Kommersiell service finns i Vadstena stad samt i Borghamn.

Trafiksystem och mobilitet

Vadstena kommun har, med sina korta avstånd samt sitt flacka och öppna landskap, mycket goda förutsättningar för ett framtida hållbart resande med olika trafikslag. Med de goda förutsättningar som finns bör kommunen arbeta vidare med att skapa bättre villkor för att öka andelen som väljer hållbara reseslag så som till fots, med cykel eller med buss. Sedan förbifarten byggdes runt Vadstena stad har de förbipasserande transporterna förflyttats utanför staden och bidragit till att betydligt färre tunga transporter passerar genom staden. Den nya sträckningen av riksväg 50 har även inneburit mindre tung trafik på det resterande vägnätet i kommunen. Vadstena kommun har 15 utpekade trafikmål. Målen vägleder kommunen i dess arbete för att till år 2040 stärka den service som infrastrukturen innebär. Detta i samband med satsningar på trafiksäkerhet och trafiktrygghet och för att möjliggöra en attraktiv stadsutveckling både i centralorten och i de mindre orterna. Generellt för samtliga mål är att de ska genomföra av kommunens hållbarhetsarbete samt ha ett särskilt fokus på äldre samt barn och unga vilket gynnar alla som reser i kommunen.

Grönstruktur

Grönområden fyller både ekologiska, sociala och kulturella funktioner. Kommunen ser ett växande behov av att studera den befintliga grönstrukturens funktion och dess framtida roll. Dess stora potential i arbetet med klimatfrågor är också en viktig aspekt, framför allt i stadens och orternas närhet men även i landskapet där problem med översvämningar och torka kan regleras med större översvämningssytor och dammar för bevattning. Viktiga viljeinriktningar är att Vätterns rena dricksvatten och värdefulla natur ska värnas och bevaras, kommunen har ett aktuellt naturvårdsprogram och verkar för att genomföra dem strategier och åtgärder som återfinns i programmet, kommunen ska arbeta fram en långsiktig grönstrukturplan innehållande nulägesbeskrivningar och utvecklingsmöjligheter för kommunens fortsatta arbete med grönstrukturen samt att utveckla befintliga grönområden i staden och byarna med olika karaktärer som erbjuder variation av aktivitets- och rekreationsvärden utifrån platsens förutsättningar. Vid utveckling av grönområden eller mötesplatser bör behovet av ekosystemtjänster beaktas.

Kultur- och friluftsliv

Ett rikt kultur- och friluftsliv bidrar till att skapa ett attraktivt samhälle som människor vill bo och leva i. Omberg – Tåkernområdet lockar hundratusentals besökande varje år och är ett regionalt viktigt rekreationsområde, medan andra friluftsområden nyttjas

mest av de närboende. Utöver rekreationsområdena i kommunen finns ett rikt kultur- och föreningsliv och ett brett utbud av möjliga aktiviteter. Delaktighet i kultur- och fritidsaktiviteter bidrar även till att skapa sammanhang och samhörighet, verkar inkluderande genom möten över generationsgränser och bidrar till integration mellan olika samhällsgrupper. Kultur- och friluftsliv är också en viktig del för människors livskvalitet och främjar folkhälsan.

Landsbygdsutveckling i strandnära lägen, LIS

Vadstena kommun har ca 4 mil strand mot Vättern där merparten av strandsträckan är skyddad med utökat strandskydd med 150 meter. Kommunen har valt att peka ut särskilda LIS-områden i kartan. De utpekade avser strandzoner inom utpekade utvecklingsområden är vid Nässja udde och Borghamn. För alla resterande strandområden gäller att de anses som LIS-områden om man kan påvisa i en särskild utredning att området utgör ett LIS-område via principer. Detta eftersom det är svårt för kommunen att på förhand förutsäga var till exempel en turistföretagare bedömer att kommersiellt lämpligaste läge för en anläggning. För att skapa verklig landsbygdsutveckling är det framför allt angeläget att öka antalet arbetsplatser på landsbygden. Att inte i förväg ha pekat ut områden ger också spelrum för lokala initiativ för landsbygdsutveckling.

Areella näringar

I kommunen är de areella näringarna en mycket viktig sektor. Den bördiga jorden bidrar till att spannmålsodlingen dominerar. Kommunen äger idag en liten andel av de utpekade utbyggnadsområdena vilket begränsar rådigheten över den föreslagna utbyggnadsstrategin. Därav görs utpekande av större och fler områden än de som krävs enligt kommunens bostadsförsörjningsprogram, ca 1000 nya bostäder till 2040. Vadstenas förbifart utgör en fysisk avgränsning inom vilken staden enligt översiktsplanen föreslås växa. Det gör att majoritet av de flesta markanspråk för nya bostäder görs innanför denna gräns. Översiktsplanens redovisade utvecklingsområden för bostäder och verksamheter skulle vid ett genomförande av alla områden medföra att cirka 155 hektar tillkommande jordbruksmark pekas ut eller cirka 1 % av den totala jordbruksmarken i kommunen.

Hänsyn och riksintressen

Utöver markanvändning och utvecklingsområden redovisas även hänsynsområden och skyddade områden. I områdesbeskrivningarna framgår i förekommande fall vilka hänsyn och avvägningar som gjorts i samband med översiktsplanens ställningstaganden. De temaområden som redovisas är kulturmiljö, friluftsliv, natur, vatten, teknisk försörjning och samhällsviktiga funktioner, elektronisk kommunikation, transportsystem, Försvarmaktens intressen samt miljö, hälsa och säkerhet.

Genomförande

Översiktsplanen ska användas som ett strategiskt verktyg för att uppnå hållbar samhällsutveckling. För att översiktsplanen ska genomföras behöver den vara väl

förankrad hos kommunens förtroendevalda och inom förvaltningarna.
Översiktsplanen ska belysa vilka investeringsbehov som planen kan ge upphov till.
Fortsatt arbete med översiktlig planering, uppdatering och framtagande av viktiga strategiska dokument ska genomföras för att uppfylla översiktsplanens intentioner.
Exempel på strategiska dokument som är prioriterade att ta fram eller uppdatera är klimatanpassningsplan, vattentjänstplan, avfallsplan, naturvårdsprogram, energiplan och trafikplan.

Förutsättningar

Förhållande till andra planer och program

Den nya översiktsplanen kommer, när den blir antagen, ersätta översiktsplan 2013. Översiktsplanen tar hänsyn till befintliga planer, program, riktlinjer och policydokument på kommunal, regional och nationell nivå. Den ska också vara vägledande när nya planer, program, riktlinjer och policydokument tas fram på kommunal nivå, samt i de fall det är relevant, även på regional och nationell nivå. Detta beskrivs mer utförligt i översiktsplanen.

Vägledande och styrande dokument

Parallellt med översiktsplanen finns det ett flertal program, planer och policydokument som på olika sätt relaterar till planens syfte och mål och därför varit vägledande i kommunens översiktsplanearbete. Dessa kan vara befintliga, planerade eller under framtagande. Vilka dessa vägledande och styrande dokument är och i framtiden kan komma att vara listas nedan.

Nya:

- Kulturmiljöprogram
- Klimatanpassningsplan
- Trafikplan
- Bostadsförsörjningsprogram
- Näringslivsprogram

Befintliga:

- Fritidsplan
- Friluftspan
- Kulturarvsplan
- Naturvårdsprogram
- VA-översikt

Översiktsplan 2013

I gällande översiktsplan för Vadstena kommun presenteras en övergripande inriktning för utvecklingen av kommunen. I den tillhörande markanvändningskartan illustreras inriktningen för framtida markanvändning. Planen utgår från en strävan mot hållbar utveckling. Planens utgångspunkt är visionen att Vadstena kommun ska erbjuda en god livsmiljö. Det ska vara möjligt att kombinera ett attraktivt boende med ett stimulerande arbete och en rik fritid i Vadstena. Detta tar sig i uttryck i behovet av goda kommunikationer, goda etableringsmöjligheter, mycket goda och varierande boendemiljöer och god service samt värnande av natur- och kulturvärdena.

De huvudsakliga dragen i planen är att förtäta och hålla ihop befintlig bebyggelse i stråk med goda möjligheter till kollektivtrafikförsörjning och knutpunkter till service. Utveckling av en levande landsbygd, där ny bebyggelse föreslås i kommunikationsnära

lägen och i anslutning till befintlig bebyggelse. Jordbruksmarker har ett högt värde och avstyckningar för ny bebyggelse ska inte splittra upp landskapet eller hindra ett fortsatt brukande. De värdefulla kulturmiljöerna ska värnas.

Regional utvecklingsstrategi

Region Östergötland arbetar med den regionala utvecklingsplaneringen i länet och ansvarar för den Regionala utvecklingsstrategin (RUS) som innehåller strategier för den regionala utvecklingen med perspektiv fram till år 2040. Regionen har även ett pågående arbete med att ta fram en Rumslig strategi vilket görs i nära samverkan med Östergötlands 13 kommuner.

Den rumsliga strategin består av strukturbilder i tre skalnivåer med ett antal tillhörande planeringsprinciper. Principerna innehåller prioriteringar för att nå utvecklingsstrategins mål om goda livsvillkor i Östergötland och strukturbilderna visar hur principerna kan tolkas i skalnivåerna: regional nivå och närgeografi, samt storregional nivå. Rumslig strategi för Östergötland är styrande för Region Östergötland och vägledande för Östergötlands kommuner i framför allt deras fysiska planering, samt för statliga myndigheter där det är relevant att beakta utvecklingen av de rumsliga strukturerna i länet.

Metod

Syftet med denna hållbarhetsbedömning är att bidra till helhetssyn och kvalitetssäkring av översiktsplanen. Arbetet med hållbarhetsbedömningen har samordnats och integrerats med planarbetet. Hållbarhetsbedömningen utgör även strategisk miljöbedömning enligt miljöbalkens krav.

Syftet med att genomföra en miljöbedömning är enligt lagtexten i 6 kap ”att integrera miljöaspekter i planen så att en hållbar utveckling främjas”. Miljöbedömningen ska fungera som stöd för, och ge underlag till, arbetet med att hitta en lämplig utformning av planen. Den ska främja ökad miljöhänsyn och göra det möjligt att redan i planarbetet väga miljökonsekvenser mot andra samhällsintressen.

Värdering av konsekvenser

Vid bedömning av en plans påverkan analyseras i huvudsak planförslagets strategier, riktlinjer och markanvändningskarta. Frågan som ska besvaras är huruvida planen bidrar eller motverkar till en hållbar utveckling. För att kunna besvara frågan och bedöma konsekvenserna av planförslaget bedöms huruvida det ger tydlig vägledning i den fortsatta planeringen. För att ge tillräcklig vägledning måste strategier, riktlinjer och markanvändningskarta vara samstämmiga och eventuella målkonflikter ha hanterats. För att beskriva ett planförslags konsekvenser används ofta begreppen påverkan, effekt och konsekvens.

- **Påverkan** är den förändring av fysiska eller beteendemässiga förhållanden som planens genomförande medför.
- **Effekt** är den förändring i miljön som påverkan medför, som till exempel förlust av värdefulla naturmiljöer, buller eller luftföroreningar.
- **Konsekvens** är den verkan de uppkomna effekterna har på en viss företeelse, till exempel människors hälsa eller biologisk mångfald.

För att beskriva konsekvenserna används följande skala:

- Stora, måttliga eller små negativa konsekvenser
- Varken positiv eller negativ konsekvens
- Stora, måttliga eller små positiva konsekvenser

Ett värde kan vara olika stort, vilket får betydelse för hur stor konsekvensen blir. Vid bedömning av konsekvenser vägs ingreppets omfattning och det berörda objektets värde alternativt känslighet in. Om ett område med högt värde eller hög känslighet störs i stor omfattning innebär det stora negativa konsekvenser medan små störningar i ett område med högt värde innebär måttliga negativa konsekvenser. Bedömningen av påverkan och konsekvens görs i förhållande till nuläget om inget annat anges.

En översiktsplan är ett planeringssteg som ligger tidigt i planprocessen och det är inte alltid möjligt att bedöma konsekvenserna av de ställningstaganden som görs. För vissa aspekter har därför bedömningarna delvis karaktären av riktninganalyser som visar på en trolig utveckling.

Effekter och konsekvenser av planförslaget kan i vissa fall påverkas av utvecklingen i kringliggande kommuner samt i regionen som helhet. Samlade effekter kan också uppstå när många var för sig små bidrag samverkar och förstärker eller motverkar varandra över tid.

Avgränsning

Avgränsningen av de delar av hållbarhetsbedömning som styrs av miljöbalkens krav syftar till att koncentrera arbetet till de frågor som är väsentliga för de val och beslut som behöver fattas för den aktuella planeringsnivån samt kommunens geografiska avgränsning.

Avgränsning i sak

Inget formellt avgränsningssamråd har hållits men kommunen har identifierat ett flertal aspekter som viktiga med ledning av tidigare dialog med länsstyrelsen. Aspekter som lyfts fram i denna bedömning är:

- kulturmiljö
- jordbruksmark
- klimatpåverkan och klimatanpassning
- vatten/översvämning/dricksvattenförsörjning

Geografisk avgränsning

Hållbarhetsbedömningen beskriver miljöaspekter inom Vadstena kommungräns. Vissa sakfrågor är dock av sådan karaktär att påverkan kan sträcka sig utanför kommungränsen och dessa behöver därför belysas på regional och/eller nationell nivå.

Avgränsning i tid

Hållbarhetsbedömningen följer översiktsplaneförslagets tidshorisont, vilken sträcker sig till år 2040.

Ekosystemtjänster

Ekosystemtjänster är ett samlingsbegrepp för de funktioner hos naturen som ger människan nytta som bidrar till vår välfärd och livskvalitet. Det handlar bland annat om förmågan att rena vatten, reglera vattenflöden, rena luft och bilda bördiga jordar som ger oss nytta som exempelvis vatten att dricka, mat att äta och ren luft att andas. Ekosystemtjänster är beroende av levande organismer och fungerande ekosystem.

Tjänsterna delas vanligtvis in i kategorierna försörjande, reglerande, kulturella och stödjande. Ekosystemtjänster berör flertalet av hållbarhetsaspekterna som bedöms i detta dokument. För att undvika upprepning konsekvens bedöms inte ekosystemtjänsterna separat, de ingår i stället i andra rubriker i hållbarhetsbedömningen.

I 3 och 4 kap. miljöbalken finns bestämmelser om en god hushållning med mark- och vattenområden. Särskilda regleringar med ekosystemtjänster som begrepp saknas i lagstiftningen. Flera av de strukturer som ger upphov till ekosystemtjänster benämns dock i plan- och bygglagen (PBL) som allmänna intressen som alltid ska beaktas i planering och byggande.

Exempel på sådana intressen är jord- och skogsbruk, tillgång till parker, grönområden och natur. I miljöbalken nämns fler allmänna intressen som ska beaktas, exempelvis ekologiskt särskilt känsliga områden, riksintressen och tätortsnära grönområden. Inom det nationella miljömålsarbetet finns två etappmål som rör stadsgrönska. Boverket har tagit fram en vägledning och metod för hur kommuner kan integrera stadsgrönska och ekosystemtjänster i planering, byggande och förvaltning. Statens målsättning är att kommunerna i planering, byggande och förvaltning senast 2025 ska integrera och tillvarata ekosystemtjänster i urbana miljöer.

Miljömässiga konsekvenser

Vatten

Ytvattnet är det vatten som finns i hav, sjöar och vattendrag. Dagvatten är det vatten som tillfälligt ansamlas på markytan till följd av nederbörd, is/snösmältning eller uppträngande grundvatten. Via ytavrinning eller dagvattensystem kan dagvattnet nå våra ytvatten. Grundvatten bildas när nederbörd tränger ner i marken. Gränsen där samliga hålrum, sprickor och porer i marken är vattenfyllda kallas för grundvattennivån. Inom ett avrinningsområde styrs grundvattennivån av ett antal olika faktorer såsom marknivåns höjdskillnader, väderleksförhållanden, närliggande vattendrag samt lokala berg och jordarter.

I urbana miljöer påverkas grundvattenförhållandena även av hårdgjorda ytor, ledningar i mark med mera. Yt- och grundvatten ingår som en integrerad del av det hydrologiska kretsloppet och det sker också ett ständigt utbyte mellan yt- och grundvatten. Avgörande för de olika vattnens kvalitet är deras naturliga egenskaper samt den omgivningspåverkan de utsätts eller tidigare utsatts för. Påverkan på yt- och grundvatten är starkt beroende av markanvändning. En ökad andel hårdgjorda ytor såsom asfalt minskar infiltrationen till grundvattnet och ökar mängden dagvatten. Föroreningsmängden i dag- och grundvatten är beroende av vilka verksamheter som finns.

Nuläge och förutsättningar

Kommunen har ett fåtal men desto större vattenförekomster. Vättern är den största som delas med sju andra kommuner och upptar nästan halva Vadstena kommuns yta. Därefter kommer Tåkern som delas med Ödeshögs och Mjölby kommuner. Mjölnaån är det största rinnande vattendraget vilket förbinder Tåkern med Vättern. Skenaån är också ett relativt stort vattendrag som kommunen dock bara har ett tillflöde till via Marstadsbäcken. Utöver dessa finns mindre diken och bäckar samt god tillgång till grundvatten.

Av kommunens 13 vattenförekomster är 2 sjöar, 2 vattendrag och 9 grundvatten. De sjöar som finns inom kommunen är Vättern och Tåkern. Inga av vattenområdena klarar i dagsläget vattendirektivets krav på god ekologisk och kemisk status.

Kommunens sjöar har blandad ekologisk status. Vättern uppnår god ekologisk status. Även god kemisk ytvattenstatus uppnås, med undantag för bromerade difenyletrar och kvicksilver. Det största miljöproblemet är höga halter av dessa två ämnen, som finns i bland annat flamskyddsmedel.

Många av kommunens vattendrag är påverkade av övergödning på grund av jordbruket. Även bekämpningsmedel från jordbruken finns i vattendragen, även om användningen av bekämpningsmedel minskat de senaste åren.

Målet är att vattnet ska uppnå god status samt att vattnets status inte ska försämrats. Om prognosen är att statusen kan komma att försämrats måste åtgärder vidtas för att bibehålla eller förbättra vattenkvaliteten.

Bedömningsgrunder, indikatorer, krav och riktlinjer

Miljö kvalitetsnormer (MKN) för landets vattenförekomster är juridiskt bindande (5 kap. MB) och anger den kvalitet som en vattenförekomst ska ha till ett visst år.

Tillstånd till ett projekt eller en verksamhet eller godkännande av detaljplan får inte ges om åtgärden, verksamheten eller planen riskerar att orsaka en försämring av status eller äventyrar möjligheten att en miljö kvalitetsnorm uppfylls.

Vattenförekomsterna omfattas även av ett icke-försämringskrav, vilket innebär att mänskliga verksamheter inte får försämra statusen för en förekomst. I och med en vägledande dom från EU-domstolen ska icke-försämringskravet gälla på kvalitetsfaktornivå. För kvalitetsfaktorer som redan befinner sig i sämsta statusklass innebär all ytterligare belastning en försämring av status oberoende om den sammanlagda bedömningen inte riskerar att försämrans.

Enligt EU:s vattendirektiv ska medlemsstaterna skydda, förbättra och återställa alla ytvattenförekomster. Det finns alltså en skyldighet att bidra till en förbättring av recipientens status (det så kallade förbättringskravet). Vid alla planer eller projekt ska det redovisas om möjligheten att uppnå MKN äventyras eller om det finns risk för statusförsämring.

Planförslagets konsekvenser

I planförslaget beskrivs att orternas närhet till vatten ska hanteras som en resurs och tas till vara. Lösningar som dagvattenhantering nämns i planförslaget, vilket är positivt för många aspekter bland annat biologisk mångfald. Planförslaget kommer innebära att bostadsområden byggs ut och till viss del kommer detta ske genom att jordbruksmark ianspråktas.

Genom att bebygga och hårdgöra genomsläppliga ytor ökar mängden dagvatten som måste tas om hand. Kommunen visar stor medvetenhet kring behov av dagvattenhantering och lyfter att dagvatten ska hanteras lokalt i största möjliga mån. Det går dock inte att bedöma på vilket sätt det kommande strategiska underlaget kommer att hantera/mildra påverkan på kommunens vatten vid framtida bebyggelseutveckling.

Det vore därför önskvärt om det även i översiktsplanen gavs mer konkreta exempel på hur arbetet med att förbättra statusen i kommunens vattenförekomster ska genomföras. Inom kommunen finns fastigheter med enskilda avlopp och i det kommande arbetet med vattentjänstplan kommer risker och konsekvenser kopplade till dessa att beskrivas.

I översiktsplanen saknas det tydliga riktlinjer kring hur kommunen ska hantera de enskilda avloppen, dock nämns det att kommunen genomför en inventering av anläggningarna. Utmaningarna kopplade till de enskilda avloppen blir särskilt betydelsefulla då fler och fler fritidshusområden omvandlas till permanentboende.

Ny bebyggelse eller verksamheter får inte försämra vattnets status. Allt som sker i närheten av vatten måste bidra till att uppfylla vattendirektivets krav. Utmaningar och hot kopplade till fiske nämns i planförslaget tillsammans med tydliga riktlinjer i verktyglådan som ger visst stöd till kommande planering, vilket bedöms vara positivt.

Sammantaget bedöms planförslaget medföra risk för små negativa konsekvenser för kommunens vatten på grund av exploateringen som översiktsplanen medger kombinerat med de delvis öppna och vaga riktlinjerna. Denna bedömning kan komma att mildras till nästa skede om man justerar och förtydligar planhandlingarna enligt de rekommendationer som ges nedan.

Rekommendationer och åtgärdsförslag

- Planförslaget kan anta en strängare linje angående dagvattenfrågan genom att ställa som krav att en kommunövergripande dagvattenstrategi tas fram. En sådan strategi kan säkerställa att lokala dagvattenlösningar inte skjuter fram problemet till andra områden och på så vis bidra till att vattenförekomsternas status inte försämras.
- Planförslaget kan kompletteras med utpekanden av områden som kan anses vara lämpliga för anläggning eller restaurering av våtmarker.
- Kommunens ställningstagande kring frågan om enskilda avlopp, framför allt inom de utpekade utvecklingsområdena i Nässjahlövön, kan skärpas för att ge en tydligare tidshorisont i samband med den föreslagna detaljplaneläggningen av nya bostadsområden.

Natur

I det här avsnittet bedöms hur väl översiktsplanen förväntas bidra till att bevara eller stärka förutsättningar för biologisk mångfald och ekologiska samband. Skyddet och vårdandet av naturmiljöer är en förutsättning för att kunna bevara den biologiska mångfalden och i förlängningen allt biologiskt liv, likaså de funktioner och processer som är viktiga för att ekosystem och livsmiljöer ska bestå och utvecklas. Robusta ekosystem är en förutsättning för de tjänster och produkter – ekosystemtjänster – som naturen bidrar med.

Nuläge och förutsättningar

Kommunen ser ett växande behov av att studera den befintliga grönstrukturens funktion och dess framtida roll. Dess stora potential i arbetet med klimatfrågor är också en viktig aspekt, framför allt i stadens och orternas närhet men även i landskapet där problem med översvämningar och torka kan regleras med större översvämningssytor och dammar för bevattning.

Att bevara kulturhistoriska miljöer från olika tider bidrar till kontinuitet och stärker platsers identitet. Miljöer med kulturhistoriska värden kan handla om byggnader, likväl som om den omgivande gröna miljön, till exempel parker, trädgårdar, stenmurar och ängar. Dessa platser har ofta höga upplevelsevärden och uppskattas av många som utflyktsmål eller rekreativmiljöer.

Riksintresse för friluftslivet

Översiktsplaneförslaget medför utbyggnad av nya bostadsområden i Borghamn, Nässja udde, Tegelbruket och Ekängen vilka ligger inom riksintresse för friluftslivet, 3

kap. 6 § MB. Områdenas värde för friluftslivet består främst i att dess omgivning utgör ett mycket välbesökt, omväxlande och naturskönt landskap som hyser många kulturella sevärdheter och erbjuder möjlighet för en mängd friluftaktiviteter.

Av värdebeskrivningen framgår att det behövs åtgärder för att bevara området karaktär. Stränderna och andra attraktiva områden behöver hållas allemansrättsligt tillgängliga. Fisket behöver bedrivas på ett långsiktigt hållbart sätt och vattenkvaliteten bör inte försämrats. Det omgivande landskapet med sina höga natur- och kulturvärden behöver skötas, genom till exempel hävd av ängs- och betesmarker, samt att övriga särpräglade och natursköna områden bevaras för att värdena för friluftslivet ska bestå.

Bedömningsgrunder, indikatorer, krav och riktlinjer

Naturvärden

I plan- och bygglagen anges bland annat att man i planeringen ska ta hänsyn till naturvärden. I 3 och 4 kap. miljöbalken finns bestämmelser om en god hushållning med mark- och vattenområden. I 7 och 8 kap. i samma lag finns bestämmelser om skydd av områden och djur- och växtarter. Artskyddsförordningen (2007:845) reglerar fridlysning av djur och växter, samt vad som gäller för arter som pekats ut av EU som särskilt skyddsvärda, så kallade Natura 2000-arter. Dispens från förbuden i förordningen söks hos länsstyrelsen.

Ekologiska samband

I 3 och 4 kap. miljöbalken finns bestämmelser om en god hushållning med mark- och vattenområden. Mark- och vattenområden som är särskilt känsliga ur ekologisk synpunkt skall så långt som möjligt skyddas mot åtgärder som kan skada naturmiljön. Särskilda skrivningar om just ekologiska spridningssamband saknas.

Planförslagets konsekvenser

Det är positivt att arbeta med ekosystemtjänster i planeringen genom att bevara, förstärka och tillskapa nya ekosystemtjänster. Ambitionen för grönstrukturen inom planförslaget bedöms generellt som hög. Dessa inriktningar visar på en vision som tar hänsyn till och värnar om kommunens gröna värden, vilket bedöms som positivt. Planförslaget formulerar generellt sett sina riktlinjer vad gäller bevarandet och förstärkandet av kommunens naturvärden som öppna och generella.

Principer och inriktningar kommer att arbetas fram som stöd vid prövning av förhandsbesked som berör jordbruksmark. ÖP:n anger att jordbrukets fortsatta utvecklingsmöjligheter ska värnas samt att särskild hänsyn ska tas till platsers värden och områdets naturgivna förutsättningar.

Översiktsplaneförslaget beskriver ett behov av nya bostäder och nya verksamhetsområden. Därför presenteras strategier och riktlinjer som bidrar till att förebygga, hindra motverka eller avhjälpa betydande negativa miljöeffekter på värden och hänsyn kopplade till kommunens planerade mark- och vattenanvändning.

Det bedöms som positivt att planförslaget pekar ut LIS-områden och att det finns ett övergripande förhållningssätt med riktlinjer. Exempelvis bör naturvärdesbedömningar

göras vid exploatering och under de områdesspecifika kapitlen står det vad som särskilt ska beaktas i varje område kopplat till områdets naturvärden.

Under förutsättning att man, vid framtida exploateringar, tar hänsyn till utpekade värdekärnor längs med Vätterns stränder bedöms planförslaget inte påverka riksintresset på ett betydande sätt. Friluftsinriktade byggnationer, anläggningar och verksamheter som kan bidra till att stärka upplevelsen och nyttjandet av området bör främjas.

I översiktsplaneförslaget har det pekats ut LIS-områden samt flera utvecklingsområden både tätortsnära, norr om Vadstena, längs med Vätterns strand. Sammantaget bedöms planförslaget medföra både positiva och negativa konsekvenser. Planförslaget har ambitioner kopplade till kommunens naturvärden.

Den sammanvägda bedömningen i hållbarhetsbedömningen är att planförslaget hanterar och tar hänsyn till de olika markanvändningsintressena i kommunen på ett bra och långsiktigt hållbart sätt.

Övervägande delen av kommunens yta berörs av ett eller flera riksintresseområden. De i översiktsplaneförslaget utpekade utvecklingsområden som berörs av ett eller fler riksintressen behöver utredas närmare innan planerad åtgärd kan bli aktuell.

Generellt kan antas att fler exploaterade områden längs med Vätterns strand innebär en större privatiseringsgrad av strandområdena vilket generellt kan tyckas vara motstridigt till riksintresset för det rörliga friluftslivet. Beroende på platsens förutsättningar kan en exploatering dock även innebära att tillgängligheten tvärtom förbättras.

Rekommendationer och åtgärdsförslag

- Tydliggör hur ekosystemtjänster ska bevaras och utvecklas, exempelvis genom kravställning på ekosystemtjänstanalyser i programskede.
- Konkretisera hur ambitionerna för att stärka/bevara biologisk mångfald och ekologiska samband ska genomföras.
- Förtydliga den generella riktlinjen för LIS-områden att naturvärdesbedömning alltid skall genomföras i samband med exploatering.

Bebyggelse, kulturmiljö och landskap

Kulturmiljö är miljöer som människan påverkat genom tiderna och som därför vittnar om historiska och geografiska sammanhang. Det kan gälla allt från enskilda byggnader eller objekt till stora landskapsavsnitt.

Tidsmässigt kan kulturmiljöer vara allt från förhistoriska lämningar till dagens bebyggelsemiljöer. Kulturmiljön är en viktig del av vårt kulturarv som vi medvetet eller omedvetet förmedlar i form av traditioner, idéer och värden mellan generationer. Kulturarvet bidrar till en stimulerande livsmiljö och är en viktig resurs för rekreation, friluftsliv, turism- och besöksnäring. För att kulturmiljövärden ska bestå är det viktigt att kontinuiteten i miljön upprätthålls, till exempel genom att kulturmiljöernas ursprung är fortsatt tydliga och att kopplingar mellan olika tider bevaras.

Begreppet kulturhistoriskt värde definieras i Riksantikvarieämbetets plattform för kulturhistorisk värdering och urval (2015) som ”*de möjligheter materiella och immateriella företeelser kan ge vad gäller att inhämta och förmedla kunskaper om och förståelse av olika skeenden och sammanhang samt därigenom människors livsvillkor i skilda tider, inklusive de förhållanden som råder idag.*”

Nuläge och förutsättningar

Vadstena stads läge på slätten omgärdad av högvärdig jordbruksmark är karaktäristiskt för staden. De öppna vidderna ger staden karaktär och vackra utblickar men samtidigt begränsas också stadens expansionsmöjligheter av jordbruksmarken som är en resurs som behöver värnas. Jordbruksmarken är inte allemansrättsligt tillgänglig vilket ställer högre krav på att skapa möjliga rekreationsområden av olika storlek både inom och utanför staden. Det är mycket svårt att helt undvika att låta staden expandera utan att jordbruksmark tas i anspråk. Men för att minimera detta förespråkas en tät och ytsnål bebyggelsestruktur.

Planen förespråkar ett marksnålt byggande för att spara på den värdefulla åkermarken och för att få korta avstånd som gynnar gång- och cykeltrafiken och ger bättre underlag för kollektivtrafiken. Planen betonar också vikten av en bra grönstruktur och vikten av att bevara och vårda den för kulturmiljön riksintressanta stadskärnan.

Ny bebyggelse föreslås främst som förtätning av befintlig bebyggelse samt i utkanterna av Vadstena stad. I områden nära Vadstena (Nässja, Tegelbruket m.fl.) pekas det i översiktsplaneförslaget ut möjliga framtida utvecklingsområden för bostadsbebyggelse och verksamheter. Utöver dessa finns förslag till exploatering av Borghamn, Rogslösa och Skedet.

Behovet av bostäder

I bostadsförsörjningsprogrammet beskrivs att för att säkerställa en fortsatt god befolkningsutveckling och demografisk och geografisk sammansättning bör kommunen fram till 2040 möjliggöra byggande för ungefär 1500 nya invånare i Vadstena stad samt en utbyggnad och fritidshusomvandling i vissa orter på landsbygden för cirka 400 nya invånare. Det innebär sammantaget ungefär 1000 möjliga bostäder i nya och befintliga detaljplaner under kommande 20-årsperiod.

Bedömningsgrunder, indikatorer, krav och riktlinjer

Miljöbalken 3 kap 6§ säger att mark- och vattenområden samt fysisk miljö i övrigt som har betydelse från allmän synpunkt på grund av deras naturvärden eller kulturvärden eller med hänsyn till friluftslivet så långt som möjligt skall skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljön.

I plan- och bygglagen beaktas särskilt värdefull kulturmiljö i den kommunala planeringen. I 2 kap 3§ anges att planering enligt PBL ska ske med hänsyn till bland annat kulturvärden. Om en väsentlig egenskap går förlorad eller om områdets särart eller karaktär väsentligt ändras sker en förvanskning.

För att undvika en förvanskning måste därför bärande karaktärsdrag, egenskaper och särarter identifieras och pekas ut. Som ett allmänintresse är kulturmiljöperspektivet en

central och ibland avgörande aspekt för lämpligheten i att bebygga ett markområde. Särskild hänsyn ska alltid tas till kulturvärdena på platsen. Centralt i den kommunala planeringen är begreppet ”Särskilt värdefull”, som kan gälla enskilda byggnader, bebyggelseområden och allmänna platser. Råd för definition av särskilt värdefull byggnad/bebyggelse finns angivet i Boverkets föreskrifter och råd (BFS 2016:6).

Planförslagets konsekvenser

Planförslaget har goda ambitioner kopplade till de kulturmiljövärden som finns inom kommunen och visar på medvetenhet om befintliga värden. Vadstena kommun vill erbjuda kommuninvånare och besökare en god bebyggd miljö där värnande om kulturmiljöer utgör en viktig och naturlig del. Kulturmiljöerna inom kommunen ska ses som tillgångar och begreppen hänsyn och förståelse ska vara centrala i planerings- och lovärenden.

I översiktsplanen finns tydliga riktlinjer på vad som är viktigt att tänka på vid planläggning och lovärenden inom kulturmiljöer, vilket bedöms som positivt. Vidare finns det riktlinjer som beskriver att kommunen ska ta fram en analys av särskilt kulturhistoriskt värdefulla områden samt se över samtliga värdefulla områden för att överväga eventuellt behov av skydd i form av detaljplan eller ändring av befintlig detaljplan.

Av kartorna framgår det att flertalet av de utpekade utvecklingsområdena ligger inom områden som hyser kulturhistoriska värden. Vissa av utvecklingsområdena gör intrång i områden som omfattas av riksintresse för kulturmiljövården. I samtliga Ortsbeskrivningar som berör riksintresset för kulturmiljövården finns specifika riktlinjer som lyfter vad som är viktigt att ta hänsyn till i just den orten. Det bedöms som mycket positivt även fast vissa av riktlinjerna till viss del är vaga.

Sammantaget bedöms planförslaget medföra risk för måttliga negativa konsekvenser för kommunens kulturhistoriska värden. Bedömningen baseras bland annat på att det är vaga riktlinjer kopplade till utveckling i områden som utgör riksintresse för kulturmiljövården. Det blir däremot svårt att i dagsläget göra en bedömning av i vilken utsträckning det kommer fungera som underlag till kommande planeringsskeden. Bedömningen kan mildras genom åtgärder som att exempelvis i planen ställa krav på att särskilda kulturmiljöutredningar ska ingå i framtagande av nya detaljplaner inom och i angränsning till för kulturmiljön särskilt värdefulla områden.

Klimatpåverkan

Utsläpp av växthusgaser till atmosfären ger upphov till negativ klimatpåverkan som påverkar hela vår planet. I plan- och bygglagen står att en kommun ska ta hänsyn till miljö- och klimataspekter i sin planering. All ny bebyggelse medför utsläpp av växthusgaser som påverkar klimatet. Hur omfattande utvecklingen är och var i kommunen den sker är viktiga faktorer att ta hänsyn till vid bedömningen av planens klimatpåverkan.

Nuläge och förutsättningar

När det kommer till klimatpåverkan ligger värdet i att minska kommunens utsläpp av växthusgaser. Översiktsplaneringen ska sträva efter en struktur som medför att människor har möjlighet att nå arbetsplatser, samhällsservice, fritidsanläggningar och handel, på hållbara sätt och med hållbara färdmedel.

Givet Vadstenas geografiska läge och kollektivtrafikens begränsade räckvidd, kommer bilen fortsatt att användas som huvudsakligt färdmedel. Kommunen kommer med översiktsplanen som grund att arbeta för en planering som stärker kollektivtrafikstråken och där gång- och cykelstråk sammankopplas för god framkomlighet. Denna prioritering är i linje med det nationella målet om noll nettoutsläpp av växthusgaser till 2045. Antalet elbilar ökar och i dagsläget finns det flera publika laddstationer för elbil i kommunen.

Bedömningsgrunder, indikatorer, krav och riktlinjer

Klimatlagen trädde i kraft i svensk lag 1 januari 2018. Den binder regeringen vid att föra en politik för att Sveriges nettoutsläpp av växthusgaser senast år 2045 ska vara noll. De svenska målen är satta mot bakgrund av de mål som EU satt till 2030. Unionens samlade utsläpp ska minska med 40 procent till detta år jämfört med 1990. Sverige har satt etappmål för de delar av utsläppen som inte omfattas av utsläppshandeln. Utsläppen från inrikes transporter, förutom inrikesflyg, ska minska med minst 70 procent senast år 2030 jämfört med 2010. Kommunen har en klimat- och energiplan som syftar till att minska klimatpåverkan från kommunen, både som organisation och geografiskt. Planen syftar även till att bidra till uppfyllelse av regionala och lokala klimatmål, samt de nationella klimat- och energipolitiska målen.

Planen har ett antal mål, bland annat:

- Senast år 2045 ska kommunen inte ha några nettoutsläpp av växthusgaser.
- Klimatanpassa den fysiska planeringen för att begränsa klimatpåverkan och minska sårbarheten vid ett förändrat klimat.
- Kommunens och kommunkoncernens transporter ska vara fossilfria till år 2030.
- Andelen hållbara resor ska öka.
- Bygga ut en tillförlitlig och hållbar infrastruktur, där kollektivtrafik och olika mobilitetslösningar är en naturlig del, för att stödja ekonomisk utveckling och människors välbefinnande.
- Arbeta för en ökad produktion av förnyelsebar energi i kommunen.
- Kommunen ska utöka sin krisberedskap och klimatanpassning med hänsyn till klimatförändringar.
- Kommunen ska inom de egna verksamheterna, i upphandling och markanvisning verka för ett mer klimatsmart bostadsbyggande.
- Kommunen ska verka för utbyggnad av publika laddstationer.

Planförslagets konsekvenser

När det kommer till klimatpåverkan ligger värdet i att minska den faktiska påverkan vilket översiktsplaneringen kan bidra till. Det som den fysiska planeringen framför allt kan påverka är de utsläpp som sker i ett geografiskt begränsat område. Det kan kopplas till de två miljömålen ”God bebyggd miljö” och ”Begränsad klimatpåverkan”.

Utmaningen att nationellt minska utsläppen av växthusgaser är störst inom transportsektorn, jordbruket och basindustrin. Samtidigt som utmaningen är stor, är klimatomställningen förenad med möjligheter till stora positiva synergieffekter, såsom renare luft, bättre stadsmiljö och tryggare energiförsörjning.

I förslaget planeras utbyggnad av ett flertal områden inom kommunen. Behov av fordonsdrivmedel kan minskas genom att gång, cykel och kollektivtrafik prioriteras.

Transportsektorns utsläpp kan påverkas genom en genomtänkt översiktsplanering. I samhällsplaneringen handlar det om att påverka efterfrågan på resor och transporter, vilka transportsätt som vi väljer, och hur långa sträckor som vi reser och transporterar gods. Hur infrastruktur för transporter planeras och byggs samt var bostäder och arbetsplatser lokaliseras är viktigt för att städer och tätorter ska kunna minska sin miljöpåverkan.

Vadstena har kollektivtrafik som går mellan Vadstena-Motala, Vadstena-Skänninge och Vadstena-Linköping. Därifrån går det att åka vidare med Östgötapendeln mot Mjölby, Norrköping och Tranås. Förbindelsen till Linköping kompletteras med en pendlingsbuss för bosatta i tätorten med direktförbindelse till Linköping, en på morgonen och en tillbaka på eftermiddagen. Det ger Vadstena goda förutsättningar att locka folk till kommunen för bostad med möjlighet till arbete på annan ort.

Vägstrukturen är god med bra förbindelser till Ödeshög, Motala och Skänninge-Mjölby. Cykelvägnätet är relativt bra med många landsvägar att tillgå. Inom Vadstena stad är cykelnätet väl utbyggt och en cykelväg är under uppbyggnad från Vadstena till Motala.

Kommunikationer mellan kommunerna såsom utbyggnad av gång- och cykelväg mellan Vadstena och Motala är ytterligare ett exempel. Utveckling av Norrstens industriområde i Motala strax bortom kommungränsen kan medföra att detta arbetsområde kan få större betydelse för Vadstena, med en eventuell omlastningsterminal för godstransporter på järnväg.

Översiktsplaneringen strävar efter en struktur som medför att människor har möjlighet att nå arbetsplatser, samhällsservice, fritidsanläggningar och handel, på hållbara sätt och med hållbara färdmedel.

Planförslagets målsättning att uppnå ett mer hållbart resande skapar förutsättningar för att begränsa negativa effekterna på klimatet.

Rekommendationer och åtgärdsförslag

- Tydliggör var i kommunen det finns utvecklingsbehov kopplade till gång- och cykelnätet, var potentialen för överföring från bil är hög, och hur det ska prioriteras i den kommande planeringen.

- Lämpliga platser för pendlarparkeringar bör pekas ut.
- Lämpliga platser för anläggning eller restaurering av våtmarker bör markeras ut.

Sociala konsekvenser

Hälsa och livsmiljö

Vid planläggning ska områden och bostäder planeras så att de bildar en god livsmiljö samt främjar en god hälsa för människor som lever och verkar inom området. Två aspekter som påverkar hälsan är buller och luftkvalitet. Buller definieras som oönskat ljud och bedömningen av vad som är buller är således individuell. I Sverige utgör trafikbuller den vanligaste källan till bullerstörningar. Även verksamheter eller andra aktiviteter kan ge upphov till störningar. Buller påverkar människans hälsa och välbefinnande och kan orsaka sömnstörningar och öka risken för att drabbas av exempelvis hjärt- och kärlsjukdomar och diabetes. Luftföroreningar kan ge både korttids- och långtidseffekter. Med korttidseffekter avses effekten av en kortvarig hög exponering vilket kan öka risken för hjärt- och kärlsjukdomar samt astma och andra lungsjukdomar. Med långtidseffekter avses effekten av att dagligen utsättas för partiklar vilket kan bidra till uppkomst av sjukdomar som exempelvis cancer.

Det finns inga lägsta tröskelnivåer identifierade för hälsorisker från luftföroreningar, vilket innebär att effekter kan uppstå redan vid låga föroreningshalter. Alla sänkningar av föroreningshalter är således positiva ur hälsosynpunkt. Med luftföroreningar avses sådana ämnen och föroreningar som är skadliga för människors hälsa, naturen eller kulturmiljön. I detta avsnitt behandlas i första hand kvävedioxid (NO₂) och partiklar (PM10) eftersom miljö kvalitetsnormerna för dessa är svårast att klara.

Tillgänglighet

Samhällsplaneringen påverkar hur den fysiska miljön (bostadsområden, parker, gator med flera) utformas och var olika ”miljöer” ligger i förhållande till varandra.

Samhällsplaneringen påverkar även hur och på vilket sätt man kan ta sig till och från olika målpunkter. Tillgänglighet handlar i grunden om allas rätt att ta del av samhällets service och utbud. Det kan handla om att kunna ta sig fram rent fysiskt likväl som att orientera sig mellan platser.

Vid nybyggnation finns höga krav i lagstiftningen på tillgänglighet för personer med funktionsvariation. Det finns även förordningar med krav på retroaktiv anpassning av redan byggda miljöer. Kommunens ambition är att, utöver att följa lagstiftningen vid nybyggnation, även arbeta med tillsyn, vilket innefattar retroaktiv anpassning av redan byggda miljöer. Tillgänglighetsanpassning gynnar även andra som inte har en funktionsvariation eftersom flera insatser förenklar för exempelvis cyklister och personer med barnvagn och olika åldrar (avfasade trottoarkanter, ramper till entréer, hissar).

Tillgänglighet kan även innebära att det finns tillgång till exempelvis livsmedelsbutiker, grönområden, skola, förskola, kollektivtrafik, gång- och cykelvägar och lekplatser. I översiktsplanen föreslås främst bostadsområden i anslutning till befintlig bebyggelse. Det föreslås även att gång- och cykelvägar byggs mellan orter och länkar samman olika områden i Vadstena kommun, vilket ökar tillgängligheten för fler individer.

Luftkvalitet

Nuläge och förutsättningar

Luften i Vadstena påverkas både av lokala utsläppskällor och av långväga föroreningar som transporteras dit. Vägtrafiken utgör enskilt största lokala källan till luftföroreningar.

Vadstena kommun är medlem i Östra Sveriges luftvårdsförbund och kontrollerar inte parametrar genom egen mätning. Rapportering sker i stället med hjälp av material från SMHI och redovisas sammanställt i SMHI:s kartportal. Kartläggningen har gjorts med spridningsberäkningar i kombination med mätningar av luftföroreningshalter och avser situationen ett meteorologiskt och utsläppsmässigt normalt år.

Luftföroreningskartorna nedan ger en översiktlig bild av halterna i utomhusluften av partiklar, PM10, och kvävedioxid, NO₂.

De luftföroreningar som är vanligast i tätorter är kväveoxider (NO_x) och partiklar (PM10). I stadsmiljö orsakas dessa föroreningar oftast av utsläpp från vägtrafiken. Sammanfattningsvis är halterna av föroreningarna NO₂ och PM10 låga inom kommunen. Vadstena uppfyller miljökvalitetsnormerna för PM10 i hela kommunen.

Bedömningsgrunder, indikatorer, krav och riktlinjer

Miljökvalitetsnormer, MKN, för luft är antingen så kallade gränsvärdesnormer för föroreningsnivåer i utomhusluft som inte får överskridas, eller så kallade målsättningsnormer som ska eftersträvas. De flesta miljökvalitetsnormerna för luftkvalitet är gränsvärden som ska följas och som inte får överskridas. Detta gäller till exempel partiklar och kväveoxider. I gatumiljö ska normen vara uppfylld vid trottoarerna.

Planförslagets konsekvenser

Luftkvaliteten i kommunen är god. Planförslaget saknar ställningstagande och riktlinjer kopplade till luftkvalitet. Kommunen är en glesbygdskommun som inte har samma behov som en kommun med stora och mer tättrafikerade städer, vilket medför att riktlinjer och ställningstaganden inte är nödvändiga. Den exploatering som föreslås nära tättrafikerade vägar bör utredas i detaljplaneskedet för att säkerställa god luftluftkvalitet.

Utbyggnad enligt planförslaget kan medföra ökad biltrafik inom kommunen och speciellt i vissa orter, vilket medför ökade luftföroreningshalter. Kommunen har som ambition att skapa ett mer heltäckande, sammanhängande och säkert cykelvägsnät för att användningen av cykel ska öka samt att även se över hur kollektivtrafiken kan öka inom kommunen. Detta bedöms positivt. Det är dock stor sannolikhet att bilanvändandet kommer att vara fortsatt högt i kommunen på grund av kommunens glesa struktur.

Sammantaget bedöms planförslaget medföra varken positiva eller negativa konsekvenser för människors hälsa orsakat av luftkvalitet. Bedömningen baseras främst på att det är en glesbygdskommun som till största del har god luftkvalitet i

dagsläget och att den utveckling som planförslaget medger inte bedöms försämra denna.

Rekommendationer och åtgärdsförslag

- Översiktsplanen bör föra ett resonemang kring miljö kvalitetsnormerna kopplade till luftkvalitet.
- Om det bedöms finnas en risk för luftkvaliteten i utvecklingsområden bör en luftkvalitetsutredning genomföras i detaljplaneskedet.

Buller

Nuläge och förutsättningar

Att skapa boende- och vistelsemiljöer med bra ljudmiljö är en viktig parameter vid planeringen av hälsosamma och attraktiva boendemiljöer. Kommunen har genomfört en övergripande bullerkartläggning i samband med översiktsplanearbetet. Den visar att de relativt sett större vägarna har en högre beräknad bullernivå än mindre trafikerade vägar. Vid detaljplanering kommer materialet att kunna fungera som en vägledning för planutformning med eventuella regleringar av byggnadsplacering, samt skyddade uteplatser med mera.

Bedömningsgrunder, indikatorer, krav och riktlinjer

Enligt rådande förordning om trafikbuller vid bostadsbyggnader (2015:216) bör buller från spårtrafik och vägar inte överskrida 60 dBA ekvivalent ljudnivå vid en bostadsbyggnads fasad, och 50 dBA ekvivalent ljudnivå samt 70 dBA maximal ljudnivå vid en uteplats om en sådan ska anordnas i anslutning till byggnaden. För bostadsbyggnader om högst 35 kvadratmeter är riktvärdet för ekvivalentnivån vid fasad i stället 65 dBA (regler om maxvärde saknas). Reglerna tillämpas vid ny bebyggelse, nya detaljplaner och bygglov. För äldre och befintlig bebyggelse kan andra riktvärden gälla utifrån de regler som gällde vid tidpunkten för byggande.

Vid åtgärder på järnvägar eller andra spåranläggningar avser riktvärdet för buller utomhus 55 dB(A) ekvivalentnivå vid uteplats och 60 dB(A) ekvivalentnivå i bostadsområdet i övrigt.

Planförslagets konsekvenser

Bullerfrågan ska beaktas och vid behov utredas genom akustiska utredningar vid planläggning eller förhandsbesked.

Inom ramen för översiktsplanearbetet har en bullerkartläggning över Vadstena stad tagits fram som ger en översiktlig bild av hur bullersituationen ser ut i dag. Av de områden som pekats ut för nya bostäder bedöms samtliga klara de riktvärden som finns.

Sammantaget bedöms planförslaget medföra varken positiva eller negativa konsekvenser för aspekten buller.

Rekommendationer och åtgärdsförslag

- Tydliggör riktlinjer som markerar en kommunövergripande lägstanivå vid all planering där man initialt misstänker att buller kan vara en betydande miljöaspekt.
- Utveckla ett bullerkapitel med resonemang om potentiella målkonflikter.

Trygghet och trivsel

I det här avsnittet bedöms hur väl översiktsplanen förväntas bidra till en utveckling som skapar tryggare samhällen och platser samt bevarar och utvecklar trivsamma miljöer. Aspekter som inkluderas är tillgång till rekreation, trygga offentliga rum och trygga kopplingar och stråk.

Nuläge och förutsättningar

I Vadstena kommun finns i dagsläget en relativt god tillgång till sportanläggningar och rekreationsspår. Kommunen består av flera olika delar med olika förutsättningar och värden. Varje plats har egna styrkor, behov och utmaningar och det är därför viktigt att planeringen värnar den lokala platsidentiteten. Kommunen arbetar verksamhetsövergripande med trygghetsfrågor och den nya översiktsplanen pekar ut att trygghet och tillgänglighet alltid ska ha en central roll i utformningen av offentliga miljöer och allmänna platser.

I den medborgarenkät som togs fram som en del i översiktsplanens dialogarbete har frågan ställts om det finns någon plats som upplevs som otrygg i Vadstena. Majoritet uppger att de känner sig säkra och trygga, men platser finns där framför allt den upplevda otryggheten är hög.

För att skapa levande och trygga kommundelar behöver det finnas lokalt anpassade förutsättningar för folkliv och upplevelsevärden. Stråk och platser som kan attrahera människor under många av dygnets timmar ger en bra förutsättning för folkliv. Stråkens och platsernas attraktivitet avgörs av hur de ligger i förhållande till målpunkter, om de själva utgör en målpunkt och hur de upplevs (om de är trygga, trivsamma och stimulerande).

Bedömningsgrunder, indikatorer, krav och riktlinjer

Som grund för bedömningen av trygghet och trivsel inkluderas bland annat aspekter som hur planen behandlar förslag på åtgärder inom miljöer som upplevs otrygga, samt huruvida viktiga stråk och kopplingar lyfts i förhållande till trygghetsskapande insatser och målpunkter. Planförslagets potential att skapa en trivsam utveckling analyseras bland annat genom tillgång till grönska och rekreation i förhållande till utvecklingsområdena och den befintliga bebyggelsen. Det är också relevant om planeringen bidrar till att uppfylla Boverkets riktlinjer gällande friarealer samt Boverkets rekommendationer i publikationerna ”Planera för rörelse!” och ”Plats för trygghet – Inspiration för stadsutveckling”. Förslaget bedöms även utifrån Folkhälsomål med fokus på mål 5 samt globala målen med fokus på mål 5, 10, 11 och 16.

Planförslagets konsekvenser

Den nya översiktsplanen innehåller en tydlig definition av trygghet och dess koppling till fysisk planering. I planförslagets utvecklingsinriktning finns flera övergripande utvecklingsstrategier som har bäring på kommunens trygghets- och trivselrelaterade frågor. Planförslaget anger att man ska möjliggöra för attraktiva bostäder i alla kommundelar, det bedöms dock vara extra viktigt att trygghets- och trivselrelaterade åtgärder som ovan prioriteras där det finns kännedom om att den upplevda tryggheten är låg.

Kommunen har ambitioner vad gäller tillgång till natur- och rekreationsområden och planförslaget anger att alla orter ska omges av en grönbå struktur som är nära, tillgänglig, sammanhängande och sammankopplad med den byggda miljön.

Kommunen bedöms överlag ha en god tillgång till grönområden för rekreation, däremot saknas tydliga planeringsinriktningar för att säkra tillgång till närrekreation i form av mindre parker och/eller lekparkar i tätorterna. Små gröna parker och lekparkar kan vara värdefulla platser för närrekreation för människor med begränsad rörlighet. Det bedöms positivt att kommunen ska fokusera bland annat på stadsgrönska och tätortsnära natur. Det är dock i dagsläget svårt att göra en bedömning över vilka konsekvenser det kan medföra.

Planförslaget pekar inte ut några specifika otrygga platser. Detta gör det svårt att bedöma exakt vilka trygghetsskapande åtgärder det finns ett faktiskt behov av, och huruvida de åtgärder och ambitioner som lyfts i planförslaget kommer ge maximal effekt.

Ytterligare utvecklingsstrategier som berör kollektivtrafik, buss, cykel och gång och pekar bland annat på att kommunens gång- och cykelnät ska prioriteras i planeringen och att de ska utvecklas så att de på sikt utgör ett mer sammanhängande nät jämfört med nuläget bör tas fram.

Kommunen har långa sträckor med strandlinje, och stora delar av den sträcka som befinner sig inom kommungränsen har utökat strandskydd om 150 meter. Syftet med de föreslagna LIS-områdena är att stärka service och besöksverksamheten och göra landsbygdsområden mer attraktiva. Det blir viktigt att säkerställa att en eventuell utveckling i dessa områden inte sker på bekostnad av allmänhetens möjlighet till rekreation. Sammantaget bedöms planförslaget medföra små positiva konsekvenser med avseende på trygghet och trivsel.

Rekommendationer och åtgärdsförslag

- Ha tydligare strategier om närhet till rekreation och lekparkar i tätorterna. Riktlinjerna bör följa Boverkets riktlinjer om avstånd till park, närnatur och rekreationsområde.
- Förtydliga i utvecklingsinriktningen om och i så fall var det finns behov av extra fokus på trygghetsskapande åtgärder.

Inkludering och social sammanhållning

I det här avsnittet bedöms hur väl översiktsplanen förväntas bidra till en utveckling som tar hänsyn till olika områdens värden och identitet men också om planen bidrar till att överbrygga barriärer, kopplar samman olika områden och strävar efter en sammanhållen och inkluderande kommun. Aspekter som inkluderas är bland annat barriärer, bebyggelsestruktur och lokalisering av mötesplatser.

Nuläge och förutsättningar

Kommunens storlek och utbredning av landsbygd leder till utmaningar kopplade till rörlighet, främst med kollektivtrafik. Cykelvägarna inom kommunen är inte heltäckande, varken inom eller mellan tätorterna.

Vadstena får, genom sitt läge i en stark region, byggmässig draghjälp av de större kommunerna i regionen vid högkonjunkturer, men är samtidigt känslig för konjunkturedgångar. Bostadsbeståndet ökar gradvis och har så gjort sedan 1950-talet men samtidigt glesas befolkningen ut inom densamma.

Hushåll som flyttar in i nyproducerade bostäder tillhör vanligtvis gruppen yngre äldre och är välutbildade och välbeställda. Bostadsbehoven för särskilda grupper tillgodoses dessvärre inte genom ”vanlig” marknadsstyrd nyproduktion. På dagens bostadsmarknad är det i princip omöjligt att nyproducera billiga bostäder vilket vanligtvis är det som de särskilda grupperna behöver och samtidigt är konkurrensen hård om just den bostadstypen.

Särskilda grupper i Vadstena är bland annat äldre, unga vuxna, nyanlända och de med funktionsvariationer. Eftersom deras bostadsbehov inte kan tillgodoses i nyproduktion så är de i stället beroende av en rörlighet på bostadsmarknad och så kallade flyttkedjor samt genom de lagstadgade stöd som främst kommunen ansvar för.

Bedömningsgrunder, indikatorer, krav och riktlinjer

Som grund för bedömningen av inkludering och social sammanhållning ingår bland annat aspekter som huruvida olika områdens behov synliggörs, barriärer och kopplingar i förhållande till tillkommande bebyggelse analyseras, och om områden knyts ihop eller inte. Skapas nya barriärer och överbryggas befintliga? Hur ser tillgången till olika typer av bostäder ut i kommunen i stort och inom olika områden? Planeras det för en variation med hänsyn till den specifika platsens behov och utmaningar? Vidare analyseras om och hur olika typer av områden och olika grupper i samhället beskrivs utifrån deras förutsättningar och behov. Mer konkret bedöms planförslaget även utifrån hur väl det förväntas bidra till PBL 1 kap 1 § och 2 kap. 3 § p 2, Folkhälsomål med fokus på mål 5 samt globala målen med fokus på mål 10 och mål 11.

Planförslagets konsekvenser

Planförslaget för den nya översiktsplanen har goda ambitioner att bevara, bygga vidare på, och vid behov vidareutveckla de lokala orternas unika värden och förutsättningar. Innehållet i Ortsbeskrivningarna visar på en god lokalkännedom och utvecklingsförslag som bygger på respekt för respektive Orts identitetsskapande värden.

Kommunen uttrycker en viljelinje som innebär att det bostadsutbud som på vissa platser idag är ensidigt, på sikt ska kompletteras med ett annat bostadsutbud för att nå en uppblandning av tillgängliga upplåtelseformer.

Sammantaget bedöms den nya översiktsplanen medföra positiva konsekvenser för aspekten inkludering och social sammanhållning. Planförslaget presenterar goda ambitioner som kan bidra till en positiv utveckling, något som skulle förstärka planförslagets styrande förmåga är att ännu tydligare knyta planeringsinriktningar eller åtgärdsförslag kopplade till de övergripande utvecklingsstrategierna och skapa en röd tråd mellan vision och genomförande.

Rekommendationer och åtgärdsförslag

- Planförslaget bör inkludera tydligare redovisning kring hur jämställdheten och jämlikheten främjas genom riktade åtgärder. Aspekterna bör även generellt genomsyra samtliga utvecklingsförslagen.

Risk och klimatanpassning

Risk och säkerhet inom samhällsplanering är ett allmängiltigt begrepp som kan avse en lång rad händelser med mycket varierande allvarlighetsgrad. Begreppet risk avser i detta sammanhang kombinationen av sannolikheten för en händelse och dess konsekvenser. Individrisken är sannolikheten att omkomma för en person som kontinuerligt vistas på en specifik plats, exempelvis på ett visst avstånd från en transportled. Framtidens klimat kommer att skilja sig från dagens. Bland annat förutses ökade nederbörds mängder samt höjda medeltemperaturer. Värmeböljor och kraftig nederbörd bedöms inträffa allt oftare. Såväl nuvarande som tillkommande bostäder och infrastruktur behöver anpassas till klimatförändringens effekter.

Skred sker när en sammanhängande jordmassa kommer i rörelse. Skred förekommer i silt- och lerjordar. Skred kan även inträffa i siltiga eller leriga moräner om moränen är vattenmättad. Vid ett ras rör sig block, stenar, grus- och sandpartiklar fritt. Ras sker i bergväggar, grus- och sandbranter. Den gemensamma nämnaren är att både skred och ras kan inträffa utan förvarning. Den naturliga erosionsprocessen anpassar branter och slänter till ett jämviktsläge. Små förändringar av denna jämvikt kan utlösa skred eller ras. Landhöjningen, klimatet och människans ingrepp i naturen förändrar markens stabilitet. Under årens lopp kan därför säker mark bli osäker. Även denna typ av risker behöver hanteras i planeringen.

Nuläge och förutsättningar

Enligt Länsstyrelsens och kommunens egna, mer detaljerade kartering av översvämningens risk vid skyfall finns ett flertal riskområden inom kommunen. Det finns risk för översvämning vid snösmältning och kraftiga regn vid flera av kommunens sjöar och vattendrag. Det finns även flertalet lågpunkter inom kommunen.

Inom en del av kommunens yta finns förhöjd radonrisk. Markradon är en hälsorisk som orsakar skada och sjukdom på lungor och luftvägar.

Bedömningsgrunder, indikatorer, krav och riktlinjer

Längs transportleder finns rekommenderade säkerhetsavstånd på mellan 25 och 40 meter beroende på vilken typ av transporter som tillåts. Intill järnväg och primära transportleder för farligt gods rekommenderas ett skyddsavstånd på minst 25 meter. Enligt Länsstyrelsen rekommendationer ska bostadsbebyggelse placeras 75 meter från transportled för farligt gods. Enligt plan- och bygglagen 2 kap 5 § ska risker för människors hälsa och säkerhet beaktas i all planering.

Planförslagets konsekvenser

Planförslaget lyfter att grönområden och stadsgrönska utgör en viktig del av kommunens klimatanpassning och har bland annat potential att omhänderta vatten vid skyfall och mildra effekter vid torka och värmeböljor. Det bedöms som positivt. Det vore önskvärt om detta konkretiserades i form av tydliga riktlinjer för kommande planering.

Det bedöms som positivt att en kommunal klimatanpassningsplan ska tas fram. Det går dock inte att bedöma på vilket sätt det strategiska underlaget kommer att ge stöd till kommande planering. Det vore därför önskvärt om i översiktsplanen framgår att all planering ska utgå från det kommande dokumentet. En ökad andel hårdgjord yta försämrar även markens infiltrationskapacitet och kan öka risken för översvämning vid kraftiga skyfall.

Inom Vadstena kommun finns ett antal potentiellt förorenade områden. I samband med att kommunen växer och markområden omvandlas sker en utredning och vid behov sanering och efterbehandling av sedan tidigare förorenade områden.

Planförslaget behandlar risken kopplad till ras, skred och erosion på en övergripande nivå och vid detaljplaneläggning ska alltid områdets geologiska och geotekniska förutsättningar uppmärksammas och ras- och skredrisk beaktas.

Sammantaget bedöms planförslaget medföra både positiva och negativa konsekvenser kopplade till hantering av risker och klimatanpassning i den kommande planeringen.

Rekommendationer och åtgärdsförslag

- Det vore önskvärt om översiktsplanen har kommunövergripande riktlinjer för klimatanpassning.
- Planförslaget bör sätta en tidsram för genomförande av de åtgärder och utredningar som motiveras av ett förändrat klimat. Åtgärder som hanterar redan existerande risker bör prioriteras.

Ekonomiska konsekvenser

Hushållning med mark, vatten och den fysiska miljön i övrigt

Vad som är god hushållning med mark och vatten baseras bland annat på miljöbalkens hushållningsbestämmelser. Där anges att företräde ska ges åt sådan markanvändning som medför en hushållning som är god ur allmän synpunkt. Bestämmelserna omfattar bland annat markområden som har värde eller betydelse för jord- och skogsbruk samt utvinning av värdefulla ämnen och material. Hushållning med mark- och vatten samt den fysiska miljön i övrigt är ett av de perspektiv som ska uppmärksammas enligt miljöbalkens bestämmelser om miljöbedömningar. Naturresurser är de råvaror som vi människor kan nyttja från naturen. Dessa resurser kan vara ändliga eller förnyelsebara. Det är dock alltid viktigt att de nyttjas på ett effektivt och miljöanpassat sätt så att de kan nyttjas även av framtida generationer. Allmänna intressen kan vara till exempel skolor, förskolor, lokaler till vårdomsorgen, att anlägga vägar eller att se till att det finns gång- och cykelvägar, vatten- och avloppsledningar eller gröna områden. Det är ofta investeringar som inte genererar några intäkter utan finansieras antingen via skatteintäkter, anslutningsavgifter eller delvis genom olika bidrag från staten.

I översiktsplanen föreslås flera åtgärder som gynnar dem allmänna intressena. Exempelvis utbyggnad av gång- och cykelvägar och att det finns en planberedskap för förskolor. För att förverkliga planen behöver medel avsättas i budgetarbetet.

Nuläge och förutsättningar

Jordbruket är en nationell angelägenhet och i Vadstena kommun med sin höga kvalitet på jordbruksmarken är lantbruksnäringen viktig. Huvudmålsättningen är därför att jordbruksmarken i största möjliga mån bör bevaras. Både för landskapsbilden och för att bevara de stora sammanhållna arealerna bör spridd bebyggelse undvikas. Ny bebyggelse bör i stället förtäta eller samlas intill befintlig bebyggelsestruktur.

Östergötland tillhör de län i Sverige med störst andel exploaterad jordbruksmark i relation till den totala andelen jordbruksmark.

Exploateringen av jordbruksmark är permanent och trenden att allt mer odlingsbar mark tas i anspråk ger negativa kumulativa effekter för livsmedelsproduktionen och ur ett nationellt perspektiv även en sämre försörjningsförmåga vid kris och därmed en minskad resiliens. Klimateffekternas påverkan på jordbruksmark medför dessutom att värdet på jordbruksmarken kan antas öka i framtiden.

Bedömningsgrunder, indikatorer, krav och riktlinjer

Miljöbalkens bestämmelser om hushållning med mark och vatten ska tillämpas i planeringen. Enligt 2 kap 6 § miljöbalken ska mark- och vattenområden användas för det eller de ändamål för vilka områdena är mest lämpade med hänsyn till beskaffenhet och läge samt föreliggande behov. Företräde skall ges sådan användning som medför en från allmän synpunkt god hushållning.

I 3 kap. 4 § miljöbalken sägs att jord- och skogsbruk är av nationell betydelse. Brukningsvärd jordbruksmark får tas i anspråk för bebyggelse eller anläggningar

endast om det behövs för att tillgodose väsentliga samhällsintressen och detta behov inte kan tillgodoses på ett från allmän synpunkt tillfredsställande sätt genom att annan mark tas i anspråk. Det är således jord- och skogsbruksnäringen som är av nationellt intresse, inte enbart marken. Skogsmark ska så långt som möjligt skyddas från åtgärder som försvårar rationellt skogsbruk.

Planförslagets konsekvenser

Vadstena stads läge på slätten omgärdad av högvärdig jordbruksmark är karaktäristiskt för staden. De öppna vidderna ger staden karaktär och vackra utblickar men samtidigt begränsas också stadens expansionsmöjligheter av jordbruksmarken som är en resurs som behöver värnas. Jordbruksmarken är inte allemansrättsligt tillgänglig vilket ställer högre krav på att skapa möjliga rekreationsområden av olika storlek både inom och utanför staden. Det är mycket svårt att helt undvika att låta staden expandera utan att jordbruksmark tas i anspråk. Men för att minimera detta förespråkas en tät och ytsnål bebyggelsestruktur.

Planen förespråkar ett marksnält byggande för att spara på den värdefulla åkermarken och för att få korta avstånd som gynnar gång- och cykeltrafiken och ger bättre underlag för kollektivtrafiken. Planen betonar också vikten av en bra grönstruktur och vikten av att bevara och vårda den för kulturmiljön riksintressanta stadskärnan.

Huvuddelen av all ny bebyggelse föreslås ske på odlingsbar mark, vilket är oundvikligt i en kommun som i så hög grad domineras av åkermark. Huvuddelen av den tillkommande bebyggelsen föreslås i Vadstena stads utkanter och sker delvis som en förtätning av befintlig bebyggelse just i syfte att spara på åkermark.

Planförslaget medför irreversibla ianspråktaganden av jordbruksmark, dock sett till kommunens yta och graden av bebyggelse bedöms planförslaget sammantaget medföra små negativa konsekvenser för hushållning med mark, vatten och den fysiska miljön.

Rekommendationer och åtgärdsförslag

- Förtydliga motiveringen till att exploatera på jordbruksmark i takt med att översiktsplaneförslaget utvecklas.

Kommunal ekonomi

I det här avsnittet bedöms hur väl översiktsplanen förväntas bidra till en utveckling som tar hänsyn till en kommunal ekonomi i balans och god ekonomisk hushållning.

Själva plandokumentet är i sig inte tillräckligt för att medge en bedömning av planförslagets långsiktiga kommunalekonomiska konsekvenser. Den markanvändning som redovisas i planen skapar möjligheter för ett samhällsbyggande men bedömningar av i vilken ordning och på vilka kommersiella villkor som områden ska utvecklas skjuts till senare processer. Planförslaget medger utveckling av fler bostadsområden. Sådan utveckling kan vara förenad med stora kommunala kostnader för iordningställande av allmän platsmark, förbättring av gator och vägar samt komplettering av teknisk försörjning.

Planförslaget förutsätter en förändrad befolkningstillväxt samt ändrad åldersfördelning inom befolkningen på sikt, vilket kan ge upphov till såväl ökade som minskade behov av offentliga lokaler och offentlig service. Även skatteintäkter kommer att påverkas. Resonemang kring detta saknas i planförslaget. En ökad befolkning leder till ökade skatteintäkter. Många av kostnaderna förenade med utbyggnaden kommer dock långt innan flytteeffekten ger avtryck bland intäkterna. Vilken ordning man bygger ut enskilda utvecklingsområden ger effekter på den kommunala ekonomin enskilda år eller perioder.

Planförslaget lyfter kommunens vilja att utveckla besöksnäringen inom kommunen. Besöksnäringen är den bransch som växer snabbast i Sverige. På sikt tror kommunen att det finns stor potential att utvecklas inom många områden och öka intäkterna från besöksnäringen. Sammantaget bedöms planförslaget medföra varken positiva eller negativa konsekvenser för den kommunala ekonomin, med risk för små negativa eftersom underlag saknas.

Rekommendationer och åtgärdsförslag

- Det förväntade behovet av kommunalservice (förskolor, vård och omsorg osv) i framtiden bör kartläggas.

Alternativ

En miljökonsekvensbeskrivning ska innehålla en beskrivning av miljöns sannolika utveckling om planen inte genomförs. Att planen inte genomförs benämns ofta som det så kallade nollalternativet. För översiktsplaner görs bedömningen vanligtvis mot ett framskrivet nuläge, det vill säga en utveckling i linje med den nu gällande översiktsplanen, med hänsyn tagen till de beslut som fattats sedan den antogs.

Översiktsplanarbetet har inletts med en bred medborgardialog som påverkat viktiga vägval vid framtagandet av översiktsplanen. Utifrån detta har det bedömts att det inte funnits något behov av en beskrivning av sidoalternativ i denna hållbarhetsbedömning.

Huvudalternativet – översiktsplaneförslaget, innebär ett troligt utvecklingsscenario om Vadstena kommuns framtida samhällsutveckling sker enligt aktuellt översiktsplaneförslag. I planförslaget beskrivs målbilder för hur kommunen kommer ha utvecklats till 2040. Det redogörs även för hur kommunen vill arbeta för att uppnå social hållbarhet.

Nollalternativet är en beskrivning av en framtida trolig samhällsutveckling i Vadstena kommun vid avsaknad av en ny översiktsplan, tillika strategiskt beslutsunderlag. Enligt nollalternativet fortsätter översiktsplanen från 2013 att gälla, trots att planen är inaktuell i flertal delar.

Nollalternativet

Nollalternativet utgörs av kommunens sannolika utveckling om förslaget till ny översiktsplan inte genomförs. Nollalternativet utgörs således av översiktsplanen som antogs 2013. Till översiktsplanen från 2013 hör också ett tillägg till översiktsplanen som hanterar vindkraft. Det finns både likheter och skillnader mellan nollalternativet och det nya planförslaget. I huvudsak skiljer sig nollalternativet från det nya planförslaget inom följande områden:

- Nollalternativet saknar tidig medborgarförankring och genomförandeperspektiv för att fungera som det strategiska visionsdokumentet för kommunens utveckling och bevarande av mark- och vattenområden så som det nya planförslaget är utformat.
- Det nya planförslaget har integrerat det regionala perspektivet i översiktsplanen med strukturbilder och utvecklingsfokus i bebyggelse- och servicenoder. Något som nollalternativet saknar.
- Utvecklingsområden i det nya planförslaget är fler och större i omfattning än nollalternativet.
- Nollalternativet saknar tydlig redovisning av LIS-områden (landsbygdsutveckling i strandnära läge).
- Det nya planförslaget innehåller ett bredare perspektiv än nollalternativet utifrån gällande lagstiftning och kunskapsläge med bland annat jämställdhetsperspektiv, klimatförändringar, hänsyn till riksintressen och nya regionala och nationella mål.

Konsekvenser av nollalternativet

Då skillnaderna i vissa avseenden är svåra att urskilja mellan planförslaget och nollalternativet, görs i huvudsak en bedömning av de områden där dessa framträder tydligast.

Nollalternativet saknar det strategiska utvecklingstänket med ett markhushållningsperspektiv och bebyggelseutveckling genom att stärka bebyggelse- och servicenoder. Nollalternativet saknar också viljeinriktning och tydlig hänsyn för natur och kulturmiljöer för enstaka bebyggelse utanför tätorten. Konsekvenser av nollalternativet är således sämre markhushållning med risker för att mer värdefull jordbruks- och naturmark tas i anspråk med resultat av förlorade ekosystemtjänster.

Nollalternativet stärker inte förutsättningar för hållbart resande och minskande transporter och medför en ökad negativ klimatpåverkan av främst persontransporter.

En generell skillnad i konsekvenser mellan nollalternativet och planförslaget är att nollalternativet saknar ett helhetstänk i bevarandet och utvecklingen av de värden som finns. Planförslaget lyfter de positiva värdena och möjligheterna av landskapet som viktigt i kommunens utveckling och en tydlig viljeinriktning för att bevara dessa från bland annat större fragmenterande ingrepp. Konsekvensen av att nollalternativet inte ger detta helhetstänk är en möjlig negativ påverkan på viktiga helhetsmiljöer för natur, kultur, rekreation och friluftsliv.

Nollalternativet saknar hänsyn till miljömål och miljö kvalitetsnormer som beslutats om efter år 2013. Nollalternativet saknar beaktande och måluppfyllelse eller plan för åtgärder/framtagandet av program för att uppnå en önskad hållbar samhällsutveckling med hänsyn till vattenkvalitet, klimatpåverkan, energi och ekosystemtjänster.

Sidoalternativ

Översiktsplanarbetet har inletts med en medborgardialog, som påverkat viktiga vägval vid framtagandet av ÖP:n. På så sätt har medborgardialogen fungerat som en metod för att utreda alternativa inriktningar tidigt i planprocessen, vilket motsvarar syftet med att beskriva sidoalternativ i det här skedet av processen. Samtidigt är översiktsplaneförslaget ett översiktligt och brett framtidsscenario som lämnar utrymme för anpassningar, vidareutveckling och tolkningar inom ramen för förslaget. Utifrån detta bedöms det inte finnas något behov av en beskrivning av sidoalternativ i denna hållbarhetsbedömning.

Planförslaget och miljö kvalitetsmålen

Det så kallade generationsmålet i den svenska miljöpolitiken är att ”...till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser.” Arbetet tar stöd i 16 miljö kvalitetsmål. Arbetet med att nå miljö kvalitetsmålen och generationsmålet utgör grunden för den nationella miljöpolitiken. Miljö kvalitetsmålen med preciseringar ska ge en långsiktig målbild för miljöarbetet och fungerar som vägledning för hela samhällets miljöarbete, såväl myndigheters, länsstyrelser, kommuners som näringslivets och andra aktörers.

De svenska målen är betydligt mer preciserade när det gäller vilken miljö kvalitet som krävs för en god miljö i jämförelse med målen i Agenda 2030. Detaljrikedomen gör det lättare att följa utvecklingen i miljön och på så sätt förstå vilka åtgärder som är viktigast.

Avstämning mot miljö kvalitetsmålen

Av de 16 miljö kvalitetsmålen bedöms fyra inte vara relevanta för översiktsplanen, eftersom inriktningar samt föreslagen mark- och vattenanvändning bara i begränsad omfattning påverkar om målen nås, givet de preciseringar som finns. Dessa mål är: Skyddande ozonskikt, Säker strålmiljö, Hav i balans samt levande kust och skärgård och Storslagen fjällmiljö.

Begränsad klimatpåverkan

För att närma sig miljömålet krävs globalt sett en kraftig minskning av utsläpp av växthusgaser. Ställningstagandena i översiktsplaneförslaget gynnar miljömålet om en begränsad klimatpåverkan.

Frisk luft

Översiktsplaneförslaget anger att kommunen önskar att bevara vatten och grönytor som tillsammans med stadens träd ska bilda en grön lunga i tätorten.

Bara naturlig försurning

Trots att de totala utsläppen av svaveldioxid och kväveoxider i Europa har minskat rejält under de senaste tjugo åren, har det endast lett till en långsam förbättring av Sveriges sjöar och vattendrag. Den stora utmaningen är att fortsätta att begränsa försurande utsläpp från transportsektorn, både i Sverige och internationellt.

Ställningstagandena i översiktsplanen har en begränsad påverkan på detta mål, men förslaget förhåller sig till målet om en minskning av utsläppen från transportsektorn.

Giftfri miljö

För att skydda människors hälsa och den biologiska mångfalden behöver spridningen av farliga ämnen förebyggas och minska.

Inom Vadstena kommun finns ett antal potentiellt förorenade områden. I samband med att kommunen växer och markområden omvandlas sker en utredning och vid behov sanering och efterbehandling av sedan tidigare förorenade områden.

Skyddande ozonskikt

Många ozonnedbrytande ämnen finns kvar i atmosfären under lång tid. Produktion och konsumtion av ozonnedbrytande ämnen måste fortsätta att minska. Exempel på sådana ämnen är klorerade ämnen, som finns i bland annat kylskåp, anläggningar för luftkonditionering och skumplast. Arbetet för att uppnå det målet görs framför allt på internationell nivå. Översiktsplaneförslaget bidrar till målets uppfyllelse genom åtgärder som främjar grönstrukturen och därmed minskar risken för värmeböljor som kan öka användningen av luftkonditionering under sommartid.

Säker strålmiljö

Det är sedan länge väl känt att inandning av den radioaktiva gasen radon utgör en hälsorisk som framför allt ökar risken för lungcancer. I Vadstena kommun finns områden där radonrisken bedöms som hög. Översiktsplanen bidrar till målets uppfyllelse genom att uppmärksamma frågan om höga radonhalter samt säkerställa att radonmätningar genomförs vid detaljplaneläggning, i syfte att införa relevanta skyddsbestämmelser där detta är aktuellt.

Ingen övergödning

Övergödning av mark och vatten orsakas dels av atmosfäriska nedfall i form av till exempel kväveoxider från biltrafik, sjöfart och kraftverk eller från läckage från jord- och skogsbruk, dels utsläpp från reningsverk och industrier.

Översiktsplaneförslagets fokus på att i första hand förtäta bebyggelsen, alternativt exploatera i anslutning till redan befintlig infrastruktur, är positivt sett till all sorts transportbehov.

Lokalt omhändertagande av dagvatten och minskning av utsläpp av enskilda avlopp är ytterligare strategier som nämns i planförslaget som påverkar miljömålet i positiv riktning.

Levande sjöar och vattendrag

Djur- och växtarters livsmiljöer i sjöar och vattendrag påverkas av till exempel skogsbruk, jordbruk, industrier och vattenkraft. Planförslagets åtgärder som gynnar miljömålet ”ingen övergödning” gynnar även miljömålet ”levande sjöar och vattendrag”.

Översiktsplaneförslaget anger inga särskilda strategier för att avhjälpa fysiskt påverkade vatten.

Utpekandet av LIS-områden kan riskera att motverka miljömålet eftersom områdena som är viktiga för den biologiska mångfalden och för ekologiska värden kopplade till sjöar och vattendrag behöver tas i anspråk för att förverkliga dessa planer.

Grundvatten av god kvalitet

Grusåsar och andra liknande formationer i landskapet spelar en viktig roll som dricksvattenresurs. Inrättandet av skyddsområden är ett viktigt verktyg för att skydda grundvattnet från föroreningar.

Åtgärder i syfte att uppnå miljömålen ”giftfri miljö” samt ”levande sjöar och vattendrag” gynnar även miljömålet ”grundvatten av god kvalitet”.

Översiktsplaneförslaget anger riktlinjer i syfte att säkerställa en framtida god tillgång till grundvatten av god kvalitet, bland annat ambitionen att utpeka Vättern som riksintresse för vattenresurser.

Ett rikt odlingslandskap

En utmaning för att uppnå miljömålet är att brukningen av odlingslandskapet måste anpassas så att natur- och kulturvärdena bevaras och utvecklas samtidigt som jordbruket ska kunna bedrivas på ett rationellt och konkurrenskraftigt sätt.

I planförslaget anges att byggnation på jordbruksmark inte kan undvikas och kommer att bli aktuell särskilt i anslutning till Vadstena tätort där annan tätortsnära mark har höga natur- och friluftsvärden.

God bebyggd miljö

Med ökande befolkning och bostadsbehov ses den täta staden som lösningen för många miljöproblem, som till exempel minskat i anspråkstagande av jordbruksmark, minskad energianvändning och bättre nyttjande av befintlig infrastruktur.

Översiktsplaneförslaget redovisar strategier och riktlinjer som strävar efter att uppnå ett långsiktigt hållbart samhälle, såväl ur ett ekologiskt, socialt som ekonomiskt perspektiv.

Planförslaget bedöms därför bidra till att miljömålet uppnås.

Ett rikt växt- och djurliv

En rik biologisk mångfald är avgörande för att naturens ekosystemtjänster, som att rena vatten och luft, lagra kol och pollinera våra grödor, ska fungera. Biologisk mångfald går även hand i hand med folkhälsan då många natur- och kulturmiljöer är vik-tiga områden för rekreation och friluftsliv.

I Översiktsplaneförslaget finns en rad ställningstaganden som gynnar bevarandet av artmångfalden och därmed förknippade ekosystemtjänster. Bland annat anges att grön infrastruktur ska prioriteras och integreras i den fysiska planeringen.

Utpekandet av LIS-områden samt utvecklingsområden i andra vattennära lägen bedöms inte motverka att miljömålet uppfylls men kan kräva ytterligare studier och hänsynstaganden i detaljplaneskedet.

Avstämning mot de Globala målen och Agenda 2030

Översiktsplanens sociala och ekonomiska konsekvenser kan inte bedömas baserat på Sveriges miljömål. Avstämningen görs gentemot de relevanta Globala målen och Agenda 2030, i den utsträckning de inte redan har beaktats av avstämningen mot Sveriges miljömål.

Mål 3: Hälsa och välbefinnande

Översiktsplanens ställningstaganden bidrar till att skapa trygga och goda boendemiljöer samt att främja goda möjligheter till jobb, utbildning och service. I begreppet service ingår bland annat äldreomsorg och sjukvård, vilken Vadstena kommun i samarbete med Region Östergötland arbetar för att behålla på en hög nivå.

Mål 4: God utbildning för alla

Genom den strategiska viljeinriktningen ”Goda möjligheter till jobb, utbildning och service”, uttrycks översiktsplanens ställningstagande kring tillgång till goda skolmiljöer och trygga stadsmiljöer för alla kommunens barn.

Mål 5: Jämställdhet

Översiktsplanen innefattar relevanta ställningstaganden för att främja jämställdheten i den bebyggda miljön.

Mål 7: Hållbar energi för alla

Översiktsplanen innehåller ställningstaganden för att främja solcellsutbyggnad på ett varsamt sätt som inte medför någon påtaglig skada på kommunens höga natur- och kulturhistoriska värden. Planförslaget ställer sig inte negativt till frågan om vindkraft, förutsatt att utbyggnaden prövas med hänsyn till landskapsbilden, bebyggelse och avvägning mot olika riksintressen.

Mål 10: Minskad ojämlikhet

Ställningstaganden i översiktsplanen, som gynnar goda och trygga boendemiljöer för alla, tillgång till utbildning och service, skapar arbetstillfällen och rekreativsmöjligheter, bidrar till målet om minskad ojämlikhet.

Mål 11: Hållbara städer och samhällen

En växande stad behöver fortsätta att vara hållbar och översiktsplaneförslaget tar ställning till frågan genom att planera för hållbara transporter, korta avstånd mellan viktiga målpunkter och bostadsområdena, tillgång till grön infrastruktur, service och öka användning av hållbara färdmedel.

Mål 13: Bekämpa klimatförändringarna

Aktuellt översiktsplaneförslag har höga ambitioner vad gäller minskning av de faktorer som accelererar klimatförändringen. Minskning av beroendet av personbil eller andra motordrivna fordon, främjande av cykling och användning av kollektivtrafik samt fokus på förnybar energi är åtaganden som kan bekämpa klimatförändringen.

Mål 16: Fredliga och inkluderande samhällen

I sitt förslag till en ny översiktsplan, tar kommunen ställning kring frågan om otrygga miljöer där bland annat våld eller hot kan förekomma. Frågan beaktas såväl vid planering och utbyggnad av nya områden, som för befintliga stadsdelar där det kontinuerligt vidtas åtgärder för att öka den upplevda och den faktiska säkerheten.

Bilaga 1

Riksintressen och andra områdesskydd

I detta avsnitt beskrivs riksintressen och andra skyddade områden inom kommunen som bedöms vara relevanta för hållbarhetsbedömningen.

Riksintresseområden är skyddade enligt 3 och 4 kap. miljöbalken (MB), som behandlar hushållningsbestämmelser för mark och vatten. Riksintressen gäller geografiska områden som har utpekats därför att de innehåller nationellt viktiga värden och kvaliteter. Natura 2000-områden är per definition av riksintresse.

Riksintresseområden ska så långt som möjligt skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada de utpekade bevarandevärdena. Ibland krävs det en avvägning mellan motstående riksintressen. Utgångspunkten är att inget riksintresse ska påtagligt skadas.

De riksintressen som finns i Vadstena kommun är:

- Riksintresse för yrkesfiske (1st),
- Riksintresse för friluftslivet (1st),
- Riksintresse för kulturmiljövården (2 st),
- Riksintresse för totalförsvarets militära del (6 st områden),
- Riksintresse för naturvård (6st),
- Riksintresse för turism och rörligt friluftsliv (1st) och
- Natura 2000 (13st)

Natura 2000

Natura 2000 är inrättat av EU och är ett ekologiskt nätverk av skyddade områden.

Nätverket styrs av två direktiv:

- Fågeldirektivet (79/409/EEG) och
- Art- och habitatdirektivet (92/43/EEG).

I direktiven listas fåglar, andra artgrupper samt naturtyper som anses vara mest hotade inom EU:s medlemsstater. Bland annat ska medlemsstaterna utse särskilda områden där de listade arterna och naturtyperna förekommer och arbeta för att uppnå en gynnsam bevarandestatus för dessa. Alla Natura 2000-områden har riksintressestatus i Sverige.

Skydd av naturen

Områden eller objekt med särskilda naturvärden skyddas enligt 7 kap. MB och kan pekas ut som naturreservat, naturminne, biotopskyddsområde, Natura 2000-område, vattenskyddsområde eller strandskyddsområde. Hotade djur- och växtarter skyddas med stöd av bestämmelser i 8 kap. MB genom bestämmelser om skydd för biologisk mångfald och genom artskyddsförordningen (2017:845), med tillhörande bilagor i vilka hotade arter är listade.

Naturresevat

Ett mark- eller vattenområde får förklaras som naturresevat om det behövs för att bevara biologisk mångfald, vårda och bevara värdefulla naturmiljöer eller tillgodose behov av områden för friluftslivet. I Vadstena kommun finns 8 naturresevat.

Naturminne

Särpräglade naturföremål som stora träd, flyttblock eller jättegrytor kan skyddas som naturminne. I Vadstena kommun finns tre naturminnen.

Biotopskyddsområde

Biotopskyddsområdets ändamål är att skydda olika typer av småbiotoper (<5 ha) som har stor betydelse för den biologiska mångfalden. Det finns både ett generellt biotopskydd som innebär att alla biotoper av en viss typ skyddas och ett särskilt biotopskydd som innebär att ett speciellt objekt skyddas genom ett särskilt beslut. Det finns två områden i Vadstena kommun som är skyddade med särskilt biotopskydd.

Vattenskyddsområden

Vattenskyddsområden är upprättade för att skydda vårt dricksvatten mot föroreningar. De kan skydda både grundvatten och ytvatten. Vattenskyddsområden har en geografisk avgränsning och kan vara indelade i olika zoner. Kopplat till vattenskyddsområdet finns olika föreskrifter till skydd för vattnet. Det kan innebära begränsningar av hur marken får användas och hur kemikaliska produkter och avfall får hanteras.

Strandskydd

Strandskyddet är till för att värna växt- och djurlivet och den biologiska mångfalden samtidigt som det ska tillgängliggöra strandzoner för allmänheten. Det generella strandskyddet gäller vid hav, sjöar och vattendrag i hela landet, enligt 7 kap. 13 § MB. Det omfattar land- och vattenområden 100 meter på land och 100 meter ut i vattnet från strandlinjen vid normalvattenstånd. Länsstyrelsen kan för vissa vatten besluta att utvidga strandskyddsområdet till högst 300 meter. I Vadstena kommun är strandskyddet utökat till 150 meter längs med Vätterns stränder.

Hotade djur- och växtarter

Hotade arter skyddas med stöd av 8 kap. MB och artskyddsförordningen (2017:845). Artskyddsbestämmelserna är en förbudslagstiftning som kan innebära förbud mot vissa åtgärder om de riskerar att påverka listade arter. Fridlysning är en del av denna förbudslagstiftning. Enligt nuvarande kunskapsläge förekommer det cirka 140 kända rödlistade arter i Vadstena kommun. Listan bör inte ses som fullständig utan fler arter kan förekomma.

Översiktsplanen innehåller flera planeringsinriktningar som bidrar till att bevara och stärka grönstruktur för rekreation inom kommunen. Ett flertal ”gröna kopplingar” är utpekade med beskrivningar av specifika områden och lokala åtgärder för att stärka värden för rekreation.

Fornlämningar

Genom kulturmiljölagen (1988:950) anger samhället grundläggande bestämmelser till skydd för viktiga delar av kulturarvet. Lagen innehåller bland annat bestämmelser för skydd av värdefulla byggnader liksom fornlämningar, fornfynd, kyrkliga kulturminnen och vissa kulturföremål.

Det finns ca 400 kända fornlämningar i Vadstena kommun som är skyddade genom Lag (1942:350) om fornminnen. Även okända lämningar omfattas av skydd. Det finns 11 byggnadsmiljöer som är skyddade som enskilda byggnadsminnen i kommunen. Alla kyrkor som är uppförda före år 1939 (och några yngre) skyddas av kulturminneslagens 4:e kapitel.

Jord- och skogsbruk av nationell betydelse

Jord- och skogsbruk är av nationell betydelse enligt 3 kap. 4 § MB. Jord- och skogsbruksmark ska så långt som möjligt skyddas från åtgärder som försvårar ett rationellt brukande. Det är jord- och skogsbruksnäringen som är av nationellt intresse, inte enbart marken. Markens brukningsvärde är centralt för bevarandointresset.

Brukningvärd jordbruksmark får bara tas i anspråk för bebyggelse eller anläggningar om den behövs för att tillgodose väsentliga samhällsintressen, och om det behovet inte kan tillgodoses genom att annan mark tas i anspråk.

Planerad uppföljning av betydande miljöpåverkan

Översiktsplanen bedöms sammantaget inte medföra betydande miljöpåverkan i någon del så att översiktsplanen inte kan genomföras. Det har identifierats minde negativa konsekvenser och risker för negativ miljöpåverkan som är viktiga att hantera framöver, i framtagande eller uppdatering av strategiska styrdokument, detaljplanering eller lovgivning.

I översiktsplanen kommer en genomförandeplan att inarbetas för att visa på fortsatt arbete för att aktivt genomföra översiktsplanens viljeinriktning. Eftersom den samlade bedömningen är att översiktsplanen ger positiva miljökonsekvenser är det av stor vikt att översiktsplanen genomförs så som beskrivs i genomförandeplanen.

Viktiga delar för uppföljning och hantering av miljöpåverkan genom att:

- Den digitala versionen av översiktsplanen ska efter antagandet kompletteras med läsanvisningar för plan-, bygg- och miljöhandläggare så att relevanta viljeinriktningar och hänsyn följs i kommande detaljplaner och lovgivningar.
- Strategiska dokument som ska finnas i kommunen för att komplettera och genomföra översiktsplanens viljeinriktning.
 - o Vattentjänstplan, vatten- och avloppsplan samt dagvattenpolicy
 - o Avfallsplan
 - o Naturvårdsprogram uppdateras
 - o Klimat- och energiplan
- I utvecklingsområden för tätortsnära områden nordost om Karlsfrid ska miljöpåverkan utredas vidare i tidigt skede i detaljplaneprocessen för att säkerställa naturvärdena.
- I utvecklingsområden längs med förbifart och Vadstenas infarter ska miljöpåverkan utredas vidare i tidigt skede i detaljplaneprocessen för att säkerställa kulturmiljön med hänsyn till bland annat siktlinjer och gestaltning.
- Vid kommunens första planeringsstrategi (tidigare aktualisering av översiktsplanen) enligt 3 kap plan- och bygglagen ska uppföljning av konsekvenserna ingå.

Kontaktuppgifter

Vadstena kommun, Plan- och bygglovavdelningen
Adress: Klosterledsgatan 35, 592 80, Vadstena
E-post: planochbygg@vadstena.se
Telefon: 010 – 234 70 00
Webbplats: www.vadstena.se

**VADSTENA
KOMMUN**